

3.3.2.2. Socialinis ugdymas

Dalyko paskirtis

Socialinis ugdymas skirtas padėti mokiniams plėtoti pozityvų santykį su savimi, kitais žmonėmis, gyventi ir veikti demokratinėje visuomenėje, sparčiai besikeičiančioje daugiakultūroje aplinkoje. Mokinys pagal savo galias ir gebėjimus formuojasi požiūrį į pasaulį, jame vykstančius reiškinius, procesus, nagrinėja praeitį, analizuoja dabartį, projektuoja ateitį. Šiam požiūriui formuoti didelę įtaką turi nuolat besikeičianti aplinka, bendraamžių ir suaugusiųjų požiūris į pasaulį, jo reiškinius ir procesus, technologijos, medijos. Pažįstant artimiausią socialinę, kultūrinę, gamtinę aplinką vaikui svarbu ugdytis gebėjimus, įgalinančius suprasti žmones, jų santykius, pažinti jį supantį pasaulį ir jame atsakingai veikti savarankiškai bei drauge su kitais.

Siekama, kad socialinio ugdymo sritis pradinio ugdymo pakopoje apimtų aktualų ir prasmingą turinį, padedantį mokiniui pažinti save kaip asmenį, kaip šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės narį, suprasti, kad praeities įvykiai, reiškiniai ir procesai veikia šalies ir jos piliečių dabartį ir ateitį, pažinti demokratinės visuomenės procesus ir atsakingai veikti pagal galimybes keičiant artimiausią aplinką.

Tikslas

Siekama, kad mokiniai įgytų bendrą supratimą apie žmonių gyvenimą socialinėje, kultūrinėje, gamtinėje aplinkoje, suvoktų joje vykstančius reiškinius ir procesus, jų kaitą laike ir erdvėje, ugdytųsi vertybines nuostatas bei gebėjimus, būtinus aktyviai, prasmingai ir atsakingai veikti kartu su kitais sprendžiant kasdienio gyvenimo bei artimiausios aplinkos problemas.

Uždaviniai

Siekiant socialinio ugdymo tikslo, mokiniai:

pažindami artimiausią socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką mokosi naudotis įvairiais šaltiniais, jais remiantis išsakyti ir pagrįsti savo nuomonę apie žmonių gyvenimą praeityje, dabartyje ir ateityje;

plėtoja gebėjimus stebėti, tyrinėti artimiausią aplinką bei suprasti save ir kitus žmones, bendraamžių grupėje, bendruomenėje, bendrauti ir bendradarbiauti, būti tolerantiškam, konstruktyviai spręsti išskylančias problemas;

artimiausioje aplinkoje mokosi pastebėti bendruomeniškumo, demokratinių principų raišką, suprasti piliečio teises ir pareigas, jomis vadovautis priimant sprendimus ir veikiant bendruomenėje;

ugdosi noriai, prasmingai ir atsakingai veikti artimiausioje socialinėje, kultūrinėje ir gamtinėje aplinkoje, siekia ją saugoti ir plėtoti, savo veiklą grįsti darniojo vystymosi principais.

Kompetencijų ugdymas dalyku

Kompetencija	Kompetencijos raiška dalyke/kompetencijos ugdymas dalyku
Pažinimo kompetencija	<p>Mokiniai pažįsta save, formuojasi pozityvų santykį su savimi, kitais žmonėmis, artimiausia sociokultūrine, gamtine aplinka. Tyrinėdami artimiausioje aplinkoje vykstančius įvykius, reiškinius bei procesus, susijusius su šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės gyvenimu, istorija ir gamtine aplinka mokosi nuosekliai ir kryptingai planuoti savo veiklą, pasirinkti ir taikyti tinkamus pažinimo metodus, daryti apibendrinimus ir formuluoti išvadas. Remiantis įvairiuose šaltiniuose nagrinėjama informacija, mokiniai skatinami ją tinkamai pritaikyti pažįstamuose ir paprasčiausiuose naujuose kontekstuose.</p> <p>Aptardami artimiausios aplinkos (šeimos, klasės, vietos bendruomenės) problemas, santykius su bendraamžiais ir suaugusiais, mokiniai mokomi mąstyti kritiškai, įgytą patirtį pritaikyti praktiškai, siūlyti būdus problemoms spręsti. Mokiniai mokomi suprasti, kad tai pačiai problemai spręsti gali būti daugiau nei vienas būdas. Siekdami išsiaiškinti, mokiniai kelia su aptariama ar aktualia problema (socialiniame, kultūriniame, istoriniame, geografiniame kontekste) susijusius klausimus, atsakydami pateikia argumentus. Mokomi įgytas žinias ar išmoktą problemos sprendimo būdą pritaikyti tokioje pačioje ar analogiškoje situacijoje. Supranta, kad praeityje vykę istoriniai įvykiai veikia dabartį ir ateitį. Atpažįsta ir atskleidžia sąsajas tarp žmogaus veiklos ir jo gyvenamosios aplinkos.</p> <p>Mokydamiesi (pažindami, tyrinėdami artimiausią sociokultūrinę, gamtinę aplinką, istorinę praeitį) mokiniai ugdo gebėjimus ir nuostatas kryptingai mokytis ir tobulėti, pasitelkia kartojimą kaip pagrindinę įsiminimo strategiją. Mokymosi pradžioje su pagalba, vėliau savarankiškai planuoja mokymosi veiklą, kelia realius tikslus ir uždavinius, nusistato užduočių atlikimo seką ir prioritetus, mokosi rinktis užduočių atlikimo būdus ir joms atlikti reikalingas priemones.</p> <p>Mokiniai mokosi įsivertinti savo mokymąsi, pasiektus rezultatus, nustatyti sėkmės ir nesėkmės priežastis, numatyti, ką kitą kartą atlikdami panašaus pobūdžio uždutis darytų kitaip. Supranta, kad mokymuisi/įsiminimui įtakos turi įvairūs veiksniai: užduties sudėtingumas, nuovargis, alkis ir pan.</p>
Socialinė, emocinė ir sveikos gyvenenos kompetencija	<p>Mokiniai skatinami pažinti save ir kitus, įžvelgti ir paaiškinti savo ir kitų elgesio ir veiklos artimiausioje aplinkoje priežastis ir pasekmes.</p> <p>Mokiniai supranta, kad tinkamas ir atsakingas elgesys padeda bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais, siekti tikslų.</p> <p>Dalyvaudami bendrose veiklose, sprenddami kylančius konfliktus/problemas, mokiniai mokosi naudotis strategija valdant emocijas, neigiamas emocijas keičiant į teigiamas. Bendraudami ir bendradarbiaudami su bendraamžiais ir suaugusiais, mokiniai mokomi tinkamai reikšti mintis, toleruoti ir gerbti kitokią nuomonę, išvaizdą, elgesį. Mokosi suprasti, kad žmonės sieja socialiniai ryšiai, kurie grindžiami susitarimais ir įsipareigojimais. Atpažįsta, įvardija ir vadovaujasi vertybėmis, kurios padeda siekti sėkmę asmeniškai ir bendruomenei. Dalyvaudami</p>

	<p>artimiausioje aplinkoje vykstančiuose procesuose, mokiniai siūlo idėjas pokyčiams. Pagal savo galias prisideda prie šeimos, mokyklos ir bendruomenės gerovės kūrimo.</p> <p>Supranta savo ir aplinkinių sveikatos saugojimo reikšmę, atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės veikloje, sprenddami konfliktus, išsakydami savo nuomonę stengiasi neįžeisti kito, tausoja savo ir kitų (bendraamžių ir suaugusiųjų) sveikatą. Remdamiesi savo patirtimi, įgytomis žiniomis apie žmonių gyvenimą šiandien, praeityje mokosi išvelgti ryšius tarp rūpinimosi sveikata ir šeimos, klasės, mokyklos, vietos bendruomenės gyvenimo kokybės.</p>
Kūrybiškumo kompetencija	<p>Tyrinėdami artimiausią socialinę, ekonominę, kultūrinę, gamtinę aplinką, istorinę praeitį, mokiniai skatinami susieti tarpusavyje įvairias žinias, jomis dalintis, pertvarkyti informaciją pasitelkiant turimą patirtį ir vaizduotę, pateikti naujas išvalgas apie nagrinėjamus įvykius, reiškinius ir procesus, kurti pažįstamų objektų modelius, rekonstrukcijas, vietovės planus, projektuoti, ieškoti savitų problemų sprendimų ir pan.</p> <p>Dalyvaudami šeimos, klasės, mokyklos, vietos bendruomenės veikloje, mokiniai skatinami kelti ir siūlyti idėjas, kaip spręsti nesudėtingas situacijas/problemas artimiausioje aplinkoje. Mokomi vertinti iškeltas idėjas, argumentuoti savo pasirinkimus, kas ir kaip įgyvendins idėjas, kokie galimi iškeltų idėjų išraiškos būdai, kokios informacijos, išteklių ir laiko reikės joms įgyvendinti. Skatinami prisiiinti atsakomybę už savo iškeltas idėjas, konstruktyviai vertinti su jų įgyvendinimu susijusią veiklą, iškilusius sunkumus ir pasiektą rezultatą.</p>
Pilietiškumo kompetencija	<p>Pažindami ir nagrinėdami žmonių gyvenimą bendruomenėje, mokiniai mokosi suprasti demokratinės visuomenės ir valstybės prigimtį, jos pagrindinius gyvavimo principus ir vertybes (žmogaus teisės ir laisvės, teisingumas, lygybė, aktyvus pilietinis dalyvavimas, atsakomybė ir kt.). Mokiniai mokomi artimiausioje aplinkoje pastebėti ir suprasti demokratinio gyvenimo bruožus, susijusius su žmogaus teisėmis, įstatymais, valstybės valdymo institucijomis, dalyvavimu valstybės valdyme, atpažinti Lietuvos valstybės simbolius (vėliavą, herbą, himną), paaiškinti jų reikšmę, suprasti valstybinių, tautinių, tarptautinių švenčių, atmintinų dienų esmę. Mokiniai mokomi suprasti kas yra pilietis, elementariai nusakyti savo teises ir pareigas. Mokiniai, pažindami praeitį, mokomi atpažinti pilietiškumo, demokratijos raišką to meto žmonių, bendruomenių gyvenime. Nagrinėjant gamtinės aplinkos įtaką žmonių veiklai ir gyvenimui, gamtinės aplinkos ir žmogaus gyvenimo sąlygų regioninius skirtumus, mokiniai skatinami ugdytis nuostatas savo veiklą grįsti darnaus vystymosi principais.</p>
Kultūrinė kompetencija	<p>Mokiniai artimiausioje aplinkoje skatinami pažinti ir nagrinėti reikšmingus kultūrinius objektus, reiškinius, elementariai paaiškinti jų reikšmę tautai ir valstybei.</p> <p>Artimiausioje aplinkoje esančius istorinius, kultūrinius objektus, reiškinius mokiniai skatinami sieti su tautos ir valstybės tradicijomis, įsitraukti į jų puoselėjimą ir naują įprasminimą.</p> <p>Mokiniai skatinami aktyviai ir atsakingai dalyvauti artimiausioje aplinkoje vykstančioje kultūrinėje veikloje (švenčiant valstybines, tarptautines šventes, minint reikšmingų istorinių įvykių datas ir pan.).</p>

	Nagrinėdamas žmonių gyvenimo būdą skirtingais istorijos laikotarpiais (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikais) įvardija ir apibūdina panašumus ir skirtumus tarp atskirų kultūrinių grupių bei pačiose grupėse.
Komunikavimo kompetencija	Paaiškindami artimiausioje aplinkoje vykstančių reiškinių ir procesų poveikį žmogui, kurdami įvairios apimties ir formų pasakojimus apie dabartį ir praeitį, juos pagrįsdami mokiniai mokosi parinkti ir vartoti verbalines ir neverbalines raiškos priemones ir formas. Mokiniai mokosi nagrinėti įvairius informacijos šaltinius, parengti pristatymus, kuriuose derina vaizdo medžiagą, garso įrašus ir tekstą. Bendraudami ir bendradarbiaudami sprendžiant artimiausios aplinkos problemas, dalyvaujant klasės, mokyklos, bendruomenės veiklose, mokiniai mokosi taikyti skirtingas komunikacijos priemones (komunikuodami individualiai bei grupėje). Supranta, kad bendraudami su draugu/bendraamžiu ir su mokytoju (suaugusiuoju) turi vartoti kitokias verbalinės raiškos priemones ir formas.

Pasiekimų sritys

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 1–2, 3–4 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro atskiros pasiekimų sritys. Skirstymas sąlygiškas siekiant aiškiau apibrėžti konkrečias dalis, bet tuo pačiu ir atskleisti kiekvienos dalies reikšmę ugdymo programoje ir integracines galimybes:

Žmonių gyvenimas kartu (pilietinė sritis) apima vaiko savęs ir bendruomenės santykių pažinimą, socialinius ryšius, gyvenimą demokratinėje visuomenėje, įsitraukimą ir veiklą artimiausioje socialinėje aplinkoje.

Žmonių ekonominė veikla (ekonominė sritis) apima ekonominių procesų, vykstančių artimiausioje aplinkoje, pažinimą, verslumo ir finansinio raštingumo ugdymą.

Žmonių gyvenimo kaita (istorinė sritis) apima vaiko supratimą apie praeitį-dabartį-ateitį, suasmenintą žmonių gyvenimo kaitos, jos tęstinumo pažinimą ir naujų prasmių apie praeitį ir dabartį kūrimą.

Aplinka ir žmogus (geografinė sritis) apima artimiausios geografinės aplinkos pažinimą, aktyvų tyrinėjimą, siekiant įgyti naujas patirtis ir plėsti supratimą apie pasaulį.

Socialinio ugdymo pasiekimų raida

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai
1. Žmonių gyvenimas kartu	
<i>1.1. Artimiausios socialinės aplinkos pažinimas</i>	
1.1.1. Mokytojui padedant paaiškina savo, kaip bendruomenės nario, veiklą artimiausioje aplinkoje, įvardija savo savijautą.	1.1.1. Apibūdina savo, kaip bendruomenės nario, veiklą ir savijautą artimiausioje aplinkoje.
1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais tinkamai reiškia mintis, supranta, kad nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.	1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais tinkamai reiškia mintis, priima ir gerbia kitokią nuomonę, išvaizdą, elgesį.
1.1.3. Išreiškia savo nuomonę apie reikšmingus artimiausioje socialinėje aplinkoje vykstančius įvykius ir mokytojui padedant paaiškina, kokie įvykiai veikia jį patį ir kitus žmones.	1.1.3. Išreiškia argumentuotą nuomonę apie artimiausioje socialinėje aplinkoje vykstančius įvykius, procesus ir paaiškina, kaip ir kokie įvykiai, procesai veikia jį patį ir kitus žmones.
1.1.4. Pastebi tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus artimiausioje aplinkoje, mokytojui padedant įvardija priežastis ir pasekmes.	1.1.4. Atpažįsta ir skiria tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus artimiausioje aplinkoje, argumentuotai paaiškina priežastis ir pasekmes.
1.1.5. Mokytojui padedant apmąsto ir apibūdina savo elgesį, veiklą ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, paaiškina, ką norėtų ir galėtų keisti klasės bendruomenės santykiuose.	1.1.5. Apmąsto ir apibūdina savo elgesį, veiklą ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, numato, ką norėtų ir kaip galėtų keisti klasės, mokyklos bendruomenės santykiuose.
<i>1.2. Dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenės veikloje</i>	
1.2.1. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, mokytojui padedant sprendžia elementarias problemas, paaiškina dalyvavimo klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime naudą.	1.2.1. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, sprendžia elementarias problemas, nesudėtingas konfliktines situacijas, supranta ir argumentuotai paaiškina dalyvavimo klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime reikšmę ir naudą.
1.2.2. Pastebi ir elementariai paaiškina savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.	1.2.2. Pastebi ir argumentuotai paaiškina savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.
1.2.3. Mokytojui padedant apmąsto ir aptaria asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus.	1.2.3. Apmąsto ir aptaria asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus; apibūdina, kas pasisėkė, kas – nepasisėkė, nurodo priežastis.
<i>1.3. Gyvenimas demokratinėje visuomenėje</i>	

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai
1.3.1. Artimiausioje aplinkoje pastebi demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžių; juos elementariai apibūdina.	1.3.1. Artimiausioje aplinkoje pastebi demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžių, nusako demokratijos bruožus. Pateikia piliečio teisių ir pareigų valstybėje pavyzdžių.
1.3.2. Mokytojui padedant nurodo svarbiausias demokratinės valstybės valdymo institucijas; skiria valstybės ir vietos savivaldos institucijas.	1.3.2. Nurodo svarbiausias demokratinės valstybės valdymo institucijas; skiria valstybės ir vietos savivaldos institucijas, nusako kai kurias jų vykdomas funkcijas ar veiklas.
1.3.3. Supranta ir laikosi tvarkos ir taisyklių, žino savo teises ir pareigas.	1.3.3. Supranta ir laikosi tvarkos ir taisyklių, argumentuotai paaiškina, kodėl svarbu žinoti ir atlikti savo teises ir pareigas.
1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių, tautinių, atmintinų švenčių dienas, mokytojui padedant paaiškina jų paskirtį.	1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių, tautinių, atmintinų, tarptautinių švenčių dienas, paaiškina jų paskirtį.
1.3.5. Atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, mokytojui padedant siūlo idėjas artimiausios aplinkos kūrimui ir pagal galimybes ją keičia.	1.3.5. Atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, siūlo idėjas artimiausios aplinkos kūrimui ir pagal galimybes ją keičia.
2. Žmonių ekonominė veikla*	
<i>2.1. Orientavimasis rinkoje ir asmeninių finansų tvarkymas</i>	
2.1.1. Paaiškina, kas yra pinigai, kaip jie uždirbami ir kam jie naudojami.	2.1.1. Apibūdina, kas yra pinigai, kokia jų paskirtis. Nurodo pajamų ir išlaidų šaltinius, pateikia pavyzdžių.
2.1.2. Remiantis asmenine patirtimi nusako skirtumą tarp norų ir galimybių prekei ar paslaugai įsigyti.	2.1.2. Sprendžia nesudėtingus klausimus, susijusius su asmeniniais finansais.
2.1.3. Nusako, kam išleidžiami pinigai ir kodėl žmonės skolinasi.	2.1.3. Nurodo keletą institucijų, teikiančių finansines paslaugas, nusako jų paskirtį. Elementariai nusako galimas skolinimo/skolinimosi pasekmes.
<i>2.2. Verslas ir verslumo gebėjimų ugdymasis</i>	
2.2.1. Savais žodžiais paaiškina, kas yra verslininkas, kokios savybės, gebėjimai jam būdingi.	2.2.1. Pagal keletą požymių apibūdina verslininko vaidmenį ir funkcijas, pateikia pavyzdžių.
2.2.2. Nurodo keletą verslų pavyzdžių artimiausioje aplinkoje	2.2.2. Apibūdina, kokį verslą galėtų pradėti, paaiškina kuo šis verslas būtų naudingas žmonėms.
2.2.3. Savais žodžiais paaiškina, kas yra prekė ir paslauga.	2.2.3. Inscenizuoja nesudėtingas verslo situacijas ir padedant mokytojui kuria elementarų verslo planą.
	2.2.4. Paaiškina, kodėl pasidalijimas vaidmenimis padeda pasiekti geresnių rezultatų, pateikia pavyzdžių.
<i>2.3. Ekonominių procesų Lietuvoje ir pasaulyje supratimas</i>	
2.3.1. Paaiškina, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių. Palygina įvairių specialybių žmonių darbą.	2.3.1. Paaiškina, kodėl žmogui reikalingas darbas, elementariai nusako, kas atsitinka netekus darbo.

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai
2.3.2. Pateikia pavyzdžių, kokie darbai dirbami verslo įmonėse, o kokie – valstybės institucijose	2.3.2. Paaiškina, kodėl žmonėms reikalingas prekes ir paslaugas teikia ne tik verslas, bet ir valstybė.
2.3.3 Įvardija artimiausioje aplinkoje naudojamų daiktų kilmės (pagaminimo) šalis.	2.3.3. Paaiškina, iš kur valstybė gauna pinigų viešųjų paslaugų (pvz. švietimas, sveikatos apsauga, viešosios tvarkos palaikymas ir pan.) teikimui.
	2.3.4. Paaiškina, kodėl kai kurios Lietuvoje parduodamos prekės yra pagamintos kitose šalyse.
	2.3.5. Paaiškina kas yra atsakingas vartojimas, kaip galima paskatinti kitus atsakingai vartoti, sumažinti žalingą poveikį sau, kitiems ir aplinkai.
3. Žmonių gyvenimo kaita	
<i>3.1. Istorinės raidos supratimas</i>	
3.1.1. Remiantis savo šeimos istorijos įvykiais, apibūdina žmonių gyvenimo kaitą, jos tęstinumą.	3.1.1. Nagrinėtus istorijos įvykius, asmenybių veiklą priskiria skirtingiems Lietuvos valstybės istorijos laikotarpiams.
3.1.2. Paaiškina, kas yra karta, kaip tarpusavyje yra susijęs skirtingų kartų gyvenimas. Sudaro giminės medį (vaikai, tėvai, seneliai), nusako savo šeimos narių giminystės ryšius.	3.1.2. Pagal pateiktus požymius istorijos laikotarpiui (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai) priskiria objektus, asmenybes ir įvykius.
3.1.3. Remiantis surinkta medžiaga apie šeimos istoriją, apibūdina savo senelių, prosenelių gyvenimo būdą, veiklą, jų pomėgius, laisvalaikį.	3.1.3. Apibūdina ir palygina žmonių gyvenimo būdą skirtingais istorijos laikotarpiais (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai).
3.1.4. Nurodo keletą reikšmingiausių šeimos, giminės įvykių, švenčių, šeimos tradicijų, nusako kai kurių įvardintų įvykių, tradicijų reikšmę šeimos gyvenime.	3.1.4. Žmonių gyvenimo pokyčius susieja su žmonių gebėjimais kurti darnius santykius tarpusavyje, su gyvenamąja aplinka, technikos ir mokslo atradimais, sukauptos patirties perėmimu.
3.1.5. Pateikia pavyzdžių apie žmonių gyvenimo kaitą praeityje, nurodo kai kurias šios kaitos priežastis.	3.1.5. Nurodo akivaizdžias nagrinėtų istorijos įvykių priežastis, padarinius, asmenybių reikšmingus darbus.

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai
3.1.6. Nurodo keletą reikšmingiausių gyvenamosios vietovės istorijos įvykių, objektų, asmenybių, gyvenamosios vietovės praeityje įvykusius pokyčius susieja su savo šeimos, giminės istorija.	3.1.6. Sieja tarpusavyje kai kuriuos savo šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės ar Lietuvos istorijos įvykius.
<i>3.2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje</i>	
3.2.1. Nurodo ir pavyzdžiais iliustruoja ryšius tarp praeities, dabarties ir ateities kalbėdamas apie save, šeimą, klasę, mokyklą.	3.2.1. Paaiškina ir pavyzdžiais iliustruoja nagrinėtų istorijos įvykių ryšius su dabartimi.
3.2.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (para, savaitė, mėnuo, metai), nurodydamas įvykių, objektų, asmenų veiklos laiką.	3.2.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (epocha, laikotarpis, pr. Kr., po Kr., tūkstantmetis, amžius), nurodydamas istorinių įvykių, objektų, asmenybių veiklos laiką.
3.2.3. Įvardija ir paaiškina iš ko sprendžia apie įvykusių įvykių, asmenų veiklos pokyčius, nustato jų eiliškumą.	3.2.3. Išdėsto nagrinėtus skirtingų istorijos laikotarpių įvykius, objektus, asmenybes chronologine tvarka.
3.2.4. Lietuvos žemėlapyje randa ir parodo kai kurių aptartų istorijos objektų vietas.	3.2.4. Lietuvos žemėlapyje randa, parodo ir mokytojui padedant apibūdina aptartų istorinių objektų ir įvykių vietas.
<i>3.3. Istorijos tyrimas</i>	
3.3.1. Nurodo keletą skirtumų tarp išgalvotos istorijos ir pasakojimų apie istorijos įvykius, paaiškina kai kurių skirtumų priežastis.	3.3.1. Nurodo ir paaiškina kai kuriuos skirtumus tarp pasakos, padavimo ir istoriko parašyto teksto. Paaiškina, kaip istorikai kuria pasakojimą apie praeitį.
3.3.2. Nurodo keletą istorijos šaltinių, paaiškina kaip jie gali padėti pažinti praeitį.	3.3.2. Pasakojimuose apie praeitį atskiria faktinę informaciją nuo jos aiškinimo, išsakytos nuomonės.
3.3.3. Atsako į klausimus apie praeitį naudodamasis tiesiogiai išreikštą informaciją iš kelių istorijos šaltinių.	3.3.3. Nurodo keletą istorijos šaltinių, įvardija jų reikšmingumą atsakant į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos istoriją.
	3.3.4. Atsako į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos praeitį naudodamasis tiesiogiai ir aiškiai numanomą netiesiogiai išreikšta informacija iš skirtingų tipų istorijos šaltinių.
	3.3.5. Pateikia pavyzdžių, kad praeitis gali būti skirtingai aiškinama. Paaiškina, kodėl atsiranda skirtingi istorijos aiškinimai.
<i>3.4. Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška</i>	
3.4.1. Perteikdamas įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 2–3 sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie šeimos, giminės istoriją, tikslingai atsirenka reikiamą informaciją, nuosekliai reiškia mintis, iš dalies remiasi turimais istorijos šaltiniais. Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.	3.4.1. Perteikdamas įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 3–4 sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos įvykius, objektus, asmenybes, tikslingai atsirenka informaciją, nuosekliai reiškia mintis, aiškinimą grindžia žinomais

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai
	faktais, iš dalies informacija iš istorijos šaltinių. Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.
3.4.2. Atsakydamas į klausimus apie savo šeimos, giminės istorijos įvykius, giminaičių veiklą praeityje, tinkamai vartoja kai kurias istorijos sąvokas, nustato jų prasmę iš gerai žinomo istorinio konteksto.	3.4.2. Apibūdindamas nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpius, tinkamai vartoja kai kurias istorijos sąvokas, nustato jų prasmę iš nesudėtingo istorinio konteksto.
4. Aplinka ir žmogus**	
<i>4.1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>	
4.1.1. Mokytojui padedant orientuojasi realioje erdvėje ir artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje.	4.1.1. Remiantis geografinės aplinkos požymiais, naudojantis gamtos ženklais / kompasu, orientuojasi pažįstamoje aplinkoje ir vietovėje.
4.1.2. Elementariai orientuojasi realioje erdvėje, apibūdina pažįstamą vietovę pagal judėjimo maršrutą, nurodo keletą reikšmingų objektų, piešiniu/schema vaizduoti kelią į mokyklą.	4.1.2. Elementariai orientuojasi artimiausioje aplinkoje, vietovės plane, Lietuvos žemėlapyje ir gaublyje, įvardija juose esančią bendriausią gamtinių ir visuomeninių objektų ir reiškinių informaciją.
4.1.3. Nurodo savo gyvenamosios vietos adresą; Lietuvos žemėlapyje – savo gyvenamąją vietą (miestą, miestelį, kaimą).	4.1.3. Lietuvos žemėlapyje randa ir parodo svarbiausius geografinius objektus (miestus, upes, Baltijos jūrą, transporto, geležinkelio kelius), pasaulio žemėlapyje – žemynus ir vandenynus.
<i>4.2. Gamtinių ir visuomeninių procesų, struktūrų, reiškinių pažinimas</i>	
4.2.1 Skiria gamtinės aplinkos komponentus: žemės paviršius, oras, vanduo augalija ir gyvūnija ir elementariai / savais žodžiais paaiškina kaip jie tarpusavyje susiję.	4.2.1 Apibūdina Žemės paviršių ir paaiškina, kuo svarbus Žemę gaubiantis oro ir vandens sluoksnis, augalija ir gyvūnija. Paaiškina, kas yra gamtiniai reiškiniai ir procesai.
4.2.2. Elementariai/savais žodžiais apibūdina vietos gyventojų veiklos ir kultūros bruožus. Stebi aplinką ir pateikia pavyzdžių apie joje vykstančius socialinio gyvenimo procesus.	4.2.2 Apibūdina artimiausios aplinkos ir Lietuvos gyventojų pasiskirstymo, judėjimo, gyvenviečių ir ūkinės veiklos ypatumus.
4.2.3 Pateikia pavyzdžių apie gamtos ir žmonių tarpusavio ryšį.	4.2.3 Apibūdina, kaip ir kokiais būdais bei priemonėmis žmonės keičia vietos aplinką. Paaiškina, kaip žmonės prisitaiko prie skirtingos aplinkos ypatybių. Skiria ir apibūdinti atsinaujinančius išteklius (saulės, vėjo, vandens energija).
<i>4.3. Pasaulio geografinis pažinimas</i>	
4.3.1. Pavaizduoja ir papasakoja savo gyvenamosios vietos / aplinkos (miesto, kaimo) bendriausius bruožus (pastatai, gamtos objektai).	4.3.1. Įvardija ir parodo žemėlapyje ir elementariai apibūdina žemynus bei vandenynus. Nusako kelias pagrindines Lietuvos gamtos ir žmonių gyvenimo / veiklos ypatybes.
4.3.2. Pastebi pokyčius artimiausioje aplinkoje ir juos elementariai apibūdina, pateikia pavyzdžių (tiesiamas kelias, statomi pastatai ir pan.).	4.3.2 Lygina Lietuvos ir skirtingų pasaulio vietovių žmonių verslų (veiklos) ir gyvenimo būdo kaitą siejant tai su klimatu, gamtos išteklių, technologijomis.

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai
4.3.3 Elementariai / pagal keletą požymių nusako artimų, pažįstamų ir tolimų, nežinomų vietovių, teritorijų panašumus ir skirtumus.	4.3.3 Apibūdina žemynus, jų gamtos ir žmogaus gyvenimo ypatumus, pateikia pavyzdžių. Kelia ir atsako į klausimus, kuo svarbi žmonėms gyvenamoji vieta, aplinka, jų pažinimas.
<i>4.4. Geografinės informacijos šaltiniai ir aplinkos tyrimai</i>	
4.4.1. Stebint mokyklos aplinką, nagrinėjant tekstinę, vaizdinę informaciją, kelia paprastus klausimus: kas? kur – yra? kaip tai atrodo? kodėl ten yra?	4.4.1. Kelia mokinius dominančius klausimus apie artimiausios (geografinės) aplinkos objektus, vietas, reiškinius.
4.4.2. Elementariai nusako, iš kur žmonės sužino apie pasaulį, artimiausią aplinką. Pateikia keletą skirtingų informacijos šaltinių pavyzdžių.	4.4.2. Randa įprastiniuose (spausdintuose, elektroniniuose, aplinkos daiktuose) šaltiniuose geografinę informaciją ir ją tikslingai panaudoja.
4.4.3. Elementariai apibūdina, ką vaizduoja ir ką galima sužinoti iš turimų natūralių ir skaitmeninių vaizdinių informacijos šaltinių, aplinkos objektų, pateikti pavyzdžių.	4.4.3. Pavaizduoja artimiausioje geografinėje aplinkoje pastebėtus/stebimus objektų, vietas piešiniu, schema, paprasčiausiu modeliu ir juos pakomentuoja.
4.4.4. Apibūdina natūralioje aplinkoje (lauke) esančius daiktus, vykstančius įvykius, situacijas. Savais žodžiais nusako keletą jų ypatumų, paskirtį.	4.4.4. Pasirenka ir paanalizuoja geografinę priemonę (vaizdą, planą, žemėlapi), apibūdina joje pateiktus / pavaizduotus daiktus, siekia nustatyti jų tarpusavio sąsajas.
4.4.5. Savais žodžiais/elementariai atsako į iškeltus klausimus apie pasirinktus aplinkos daiktus, įvykius.	4.4.5. Parengia trumpą apibendrinantį pasakojimą (žodžiu ar raštu) pasirinkta (geografinė) tema, jį iliustruoja vaizdinėmis ir kitomis priemonėmis.

* Pateikti ekonomikos ir verslumo *Bendrujų programų* rengimo grupės siūlomi mokinių pasiekimai

** Pateikti geografijos *Bendrujų programų* rengimo grupės siūlomi mokinių pasiekimai

Socialinio ugdymo turinys¹

1 mokymosi metai	2 mokymosi metai
1. Žmonių gyvenimas kartu	
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Augu ir keičiuosi (žmogaus augimas ir kaita: žmogus auga, keičiasi jo išvaizda, gebėjimai, charakteris, tačiau jis lieka tas pats asmuo). Žmonės – panašūs ir skirtingi (žmonių išvaizda, jausmai, poreikiai, pomėgiai gali būti panašūs ir gali skirtis; kaip ir ko galime vieni iš kitų mokytis). Aš ir mano šeima (šeimos nariai, artimieji, jų tarpusavio ryšiai).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Kiekvienas žmogus – unikalus, nepakartojamas (vaiko santykis su savimi, savitumo, unikalumo pažinimas ir pripažinimas; elementarus supratimas, kad kiekvienas žmogus taip pat yra savitas, unikalus; ugdomas savo vertės, orumo jausmas, padedantis suprasti, kad kiekvienas žmogus nori ir turi būti gerbiamas, vertinamas). Mano ir kitų jausmai, poreikiai, pomėgiai (savęs ir kitų pažinimas; asmeninių jausmų, poreikių, pomėgių elementarus apibūdinimas). Šeimos ryšiai (šeimos nariai, artimieji, giminės; skirtingos/įvairios gyvenimiškos patirtys)</p>
<p>Aš ir kiti žmonės (santykiai su bendraamžiais ir suaugusiais; kaip kalbėti ir susikalbėti; kaip susirasti draugų). Mano klasė, klasės taisyklės (kodėl svarbu kurti taisykles ir jų laikytis; ar galima susitarti dėl klasės taisyklių, kaip tai padaryti). Mano teisės ir pareigos šeimoje, klasėje (koku darbu/kuo galiu prisidėti, kad mano šeimoje, klasėje būtų geriau; kodėl svarbu žinoti savo teises, turėti pareigų ir jas atlikti tinkamai).</p>	<p>Tinkamas ir netinkamas elgesys su bendraamžiais ir suaugusiais (tinkamo/netinkamo elgesio pavyzdžiai, paprasčiausi būdai nesutarimams spręsti; patyčių prevencija; atsakingas elgesys virtualioje erdvėje) Bendravimas ir bendradarbiavimas šeimoje, klasėje, mokykloje (dalyvavimas bendroje veikloje, susitarimai, pagalba sau ir kitiems). Tvarka ir taisyklės šeimoje, klasėje, mokykloje (tvarka ir taisyklės artimiausioje aplinkoje; kai visi stengiasi laikytis taisyklių, susitarimų - bendra veikla, bendras darbas yra sėkmingesnis; taisyklės, kurių reikia laikytis ne mokykloje). Klasės, mokyklos tradicijos (kaip kuriamos tradicijos, kodėl jų reikia, kaip tradicijos stiprina žmonių santykius, praturtina aplinką, kurioje gyvename).</p>
<p>Aš – Lietuvos pilietis (Tėvynė, kurioje gimiau ir augu; mano gimtasis miestas, miestelis, kaimas; vieta, iš kurios kilo ir išaugo</p>	<p>Mes – Lietuvos piliečiai (šeima, giminė, tauta, valstybė, pilietis; kas mus sieja)</p>

¹ Socialinio ugdymo programa pradinėse klasėse įgyvendinama integraliai su gamtamokslinio ugdymo programa per pasaulio pažinimo pamokas. Siekiant ugdyti programoje numatytus pasiekimus ir mokytojui pasirenkant mokomąjį turinį (30 proc.) rekomenduojama įsivertinti pasirenkamojo turinio aktualumą, mokinių mokymosi galimybes, jų turimą patirtį ir esamus pasiekimus. Ugdymosi tikslams pasiekti gali būti organizuojamos integruoto ugdymo veiklos, mokinių trumpalaikė ar ilgesnio laikotarpio projektinė veikla, kurios metu mokiniai nuosekliai ir kryptingai ugdytųsi reikalingus gebėjimus.

<p>giminė; didžiavimasis savo šalimi, jos pasiekimais, asmeninės patirtys, pasakojimai apie tėvynę).</p>	<p>Lietuvos valstybės simboliai ir jų reikšmė (gyvenamosios vietos heraldika, valstybingumą liudijantys simboliai – vėliava, herbas, himnas, valstybės simbolių ir jų reikšmės aptarimas, kodėl svarbu suprasti valstybės simbolių reikšmę, giedoti himną).</p>
<p>2. Žmonių ekonominė veikla</p>	
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Mano norai ir galimybės (kam reikalingi pinigai?; ar viską, ko aš noriu, galiu nusipirkti?; nuo ko priklauso mano pasirinkimo galimybės?)</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Mano asmeniniai finansai (kaip uždirbami pinigai; euras; pajamos (kišenpinigiai, dovanos); prekių ir paslaugų kainos; apsipirkimo sprendimai; išlaidos; grąža; skolinimasis).</p>
<p>Verslas ir verslumas (verslininkas; verslai mano artimiausioje aplinkoje; prekės ir paslaugos).</p>	<p>Verslas ir verslumas (verslininko savybės; kaip tarpusavyje susiję verslai; prekės, paslaugos; pardavėjai ir pirkėjai)</p>
<p>Ekonominiai procesai artimiausioje aplinkoje (profesijos, darbai verslo įmonėse, valstybinėse institucijose, įvairių profesijų žmonių darbas bendruomenei)</p>	<p>Ekonominiai procesai artimiausioje aplinkoje (kur pagaminti artimiausioje aplinkoje esantys daiktai, kaip jie mus pasiekia, kodėl ne visi daiktai pagaminti Lietuvoje)</p>
<p>3. Žmonių gyvenimo kaita</p>	
<p>1 mokymosi metai</p>	<p>2 mokymosi metai</p>
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Praeitis, dabartis ir ateitis (praeties, dabarties ir ateities sąsajos, aš, mano šeima dabar, praeityje ir ateityje; laiko tėkmė ir kaita: kaip suprantame laiką? kaip jis matuojamas? laiką apibrėžiančios sąvokos: para, savaitė, mėnuo, metai, kaip laiką matuodavo praeityje?).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Žmonių gyvenimo kaita ir tęstinumas (laiko tėkmė ir kartų kaita; praeityje gyvenusių žmonių gyvenimo kaitos ir tęstinumo atspindžiai šeimos, giminės istorijoje; istorijos įvykių tarpusavio ryšiai; įvykių trukmė).</p>
<p>Aš ir mano šeimos istorija (svarbiausi mano, šeimos gyvenimo įvykiai; giminės medis (vaikai, tėvai, seneliai); mano tėvų, senelių, prosenelių gyvenimo būdas, svarbiausi nuveikti darbai, pomėgiai, laisvalaikis; kokios yra mano šeimos, giminės šventės, tradicijos? kodėl šios šventės, tradicijos yra svarbios mano šeimai?).</p>	<p>Gyvenamosios vietovės istorija (mano gyvenamoji vietovė (pastatas, gatvė), mokykla, miestas, miestelis, kaimas seniau ir dabar; įvykiai, asmenybės, kurie keitė vietos žmonių gyvenimą; bendruomenės šventės ir tradicijos; kodėl jos švenčiamos ir svarbios šiandien? žmonių gyvenimą praeityje, jų kūrybą atspindintys kūriniai / paminklai; šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės istorijos sąsajos).</p>
<p>Aš – šeimos istorijos tyrinėtojas (istorijos šaltiniai apie artimų žmonių praeitį (pvz., nuotraukos, laiškai, užrašyti pokalbiai, daiktai ir pan.); kodėl svarbu pažinti savo šeimos istoriją ir ją išsaugoti?).</p>	<p>Aš – praeities tyrinėtojas (Kodėl svarbu tyrinėti praeitį / pažinti istoriją? Ką gali papasakoti apie praeitį parašyti tekstai, nuotraukos, sukurti dokumentai, meno kūriniai, daiktai, įrengimai, prietaisai, susisiekimo priemonės, pastatai, piliakalniai ir kt.?).</p>
<p>4. Aplinka ir žmogus**</p>	
<p>1 mokymosi metai</p>	<p>2 mokymosi metai</p>

<p>Orientavimasis artimiausioje aplinkoje: namuose, mokykloje, klasėje (kodėl svarbu žinoti namų adresą? kokius objektus svarbu įsidėmėti pažįstant artimiausią aplinką (mokyklą, klasę); kodėl tai svarbu?).</p> <p>Artimos aplinkos (kambario, klasės, kiemo) planas, elementarūs sutartiniai ženklai (kam reikalingas vietovės planas? kaip jis rengiamas? kuo skiriasi piešinys nuo plano? žinomos vietovės nesudėtingo plano rengimas, elementarus sutartinių ženklų panaudojimas vietovės plane).</p> <p>Kelias į mokyklą (kaip pakeliui į mokyklą, mokykloje, kieme būti saugiam? kelio į mokyklą vaizdavimas elementaria schema; mokyklos vietą žymi adresas; kodėl ji svarbu žinoti?).</p> <p>Orai ir jų pagrindiniai elementai (kaip saulė, vėjas, vanduo lemia orą?).</p> <p>Gyvenamosios vietos padėtis Lietuvos žemėlapyje (mano gyvenamoji vieta Lietuvos žemėlapyje; kur aš gyvenu? kuo ši vieta ypatinga, kuo ji skiriasi iš kitų?)</p> <p>Metų laikų kaita (kaip keičiasi metų laikai: vasara, ruduo, žiema, pavasaris? metų laikai keičiasi tam tikra tvarka. metų laikų požymiai).</p> <p>Žmogaus sukurti daiktai ir gamtos sukurti aplinkos objektai *(kuo skiriasi žmogaus sukurti daiktai ir gamtos sukurti objektai? kuo jie vertingi?). <i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p>	<p>Orientavimasis pagal gamtos požymius (kaip nepasiklysti miške? kaip orientuotis artimiausioje aplinkoje pagal gamtos požymius: saulę, augalus, vabzdžius ir kt.).</p> <p>Orų stebėjimas*(savaitės/mėnesio orų stebėjimas (saulė, debesys, krituliai, oro temperatūra), duomenų fiksavimas, išvados).</p> <p>Lietuvos žemėlapis (Lietuvos sostinė – Vilnius; didžiausi miestai, upės, ežerai žemėlapyje; keliai ir geležinkeliai).</p> <p>Gaublys – Žemės modelis (kaip gaublyje vaizduojama sausuma, vanduo? Elementari pažintis su gaubliu – Žemės modeliu).</p> <p>Žemynai ir vandenynai (sausumos dalys ir vandenynai žemėlapyje).</p> <p>Aplinkos stebėjimas (gamtiniai aplinkos objektai; artimiausios gamtinės aplinkos objektų stebėjimas, duomenų fiksavimas, išvados).</p> <p>Žmonių gyvenimas mieste ir kaime (žmonių gyvenimas mieste ir kaime: būstas, darbas, laisvalaikis, pomėgiai).</p> <p>Ką žinai apie profesijas? (kokių būna profesijų? tėvų, giminaičių profesijos? kokių savybių reikia, kad galėtum dirbti tam tikrą darbą? kas gamina prekes, kas teikia paslaugas?). <i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p>
3 mokymosi metai	4 mokymosi metai
1. Žmonių gyvenimas kartu	
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Savęs pažinimas, pripažinimas (pozityvus požiūris į save; diskutuojama, kaip išlikti savimi, turėti savo nuomonę ir ją mokėti apginti nepažeidžiant kitų interesų; kaip sau ir kitiems pripažinti suklydus).</p> <p>Klasė, mokykla, bendraamžių grupė (santykiai artimiausioje aplinkoje, bendraamžių grupėje; bendra veikla, aktualios problemos ir jų sprendimo būdai).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Tolerancija ir pagarba (tolerancijos, pagarbos sąvokos, tolerancijos / netolerancijos pavyzdžiai pažįstamuose kontekstuose; tolerancija ir pagarba įvairovei).</p> <p>Konfliktų sprendimas (nesudėtingi būdai, strategijos kylantiems nesutarimams/konfliktams spręsti; diskutuojama, kaip priimti bendrus sprendimus, ką reiškia susitarti, kaip kasdieniame gyvenime taikyti paprastus/nesudėtingus būdus sprendžiant tarpasmenines problemas, konfliktus.)</p>

<p>Socialiniai ryšiai žmonių bendruomenėje (aktualių probleminių klausimų artimiausioje aplinkoje aptarimas/nagrinėjimas; kaip klausyti ir išklaustyti kitą, priimti kitokią nuomonę; mandagiai nesutikti; išsakyti ir pagrįsti savo nuomonę).</p>	
<p>Bendravimas, bendradarbiavimas su bendraamžiais ir suaugusiais artimiausioje/pažįstamoje aplinkoje (tarimasis, nuomonių derinimas, ieškant visiems priimtino sprendimo dalyvaujant bendrose veiklose).</p> <p>Vietos bendruomenės tvarka, taisyklės ir tradicijos (tvarkos ir taisyklių laikymosi būtinybė, tradicijų kūrimas ir puoselėjimas artimiausioje aplinkoje; kas yra tradicija, kodėl ją kurti ir palaikyti yra svarbu praeičiai, dabarčiai ir ateičiai).</p> <p>Teisės ir pareigos (teisės ir pareigos namuose, mokykloje; kodėl kiekvienam svarbu žinoti ir suprasti savo teises ir pareigas).</p>	<p>Atsakingas elgesys keičiant artimiausią aplinką (kas yra atsakomybė; koks elgesys yra atsakingas/neatsakingas; kokie kasdienio gyvenimo pavyzdžiai tai parodo; kaip prisidėjus prie aplinkos pokyčių, pasikeičia ir santykis su ja).</p> <p>Dalyvavimas šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime (atsakomybė, iniciatyva, lyderystė sprendžiant aktualius/jautrius klausimus artimiausioje aplinkoje).</p> <p>Šventės ir tradicijos (valstybinių, tautinių, tarptautinių švenčių dienos, atmintinos dienos, jų paskirtis ir tradicijos; pagarbus požiūris į tradicijas, religiją, kultūrą).</p>
<p>Lietuvos valstybė ir pasaulis (valdžia ir valstybė; bendra kalba, kultūra, istorija; iš protėvių paveldėti papročiai ir tradicijos; esame Lietuvos, Europos ir pasaulio piliečiai).</p> <p>Lietuvos valstybės simbolių reikšmė ir jų sukūrimo istorija (Lietuvos valstybės simboliai, jų sukūrimo istorija).</p>	<p>Demokratinė visuomenė (Demokratijos bruožai - žmogaus teisės, įstatymai, dalyvavimas valstybės valdyme; Lietuvos Respublikos Konstitucija).</p> <p>Piliečio teisės, pareigos, veikla valstybei (piliečio teisės ir pareigos; vaiko ir suaugusiojo teisės, pareigos, laisvės).</p> <p>Svarbiausios Lietuvos valstybės valdymo institucijos ir jų paskirtis (Prezidentas, Seimas, Vyriausybė, svarbiausių valstybės valdymo institucijų paskirtis, pagrindinė veikla).</p> <p>Savanoriška veikla (savanorystė artimoje/pažįstamoje aplinkoje; kuo galiu padėti kitam; kodėl tai svarbu, kaip tai padeda stiprinti visuomenę).</p>
2. Žmonių ekonominė veikla	
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Rinka (pirkėjo ir pardavėjo vaidmuo; kaina; pinigai, perteklius ir stygius.)</p> <p>Verslas artimiausioje aplinkoje (ko žmonėms reikia?; ko reikia verslui?; veikiantys verslai artimiausioje aplinkoje; skirtingos paskirties prekės ir paslaugos).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Prekių ir pinigų judėjimas (pirkėjas – vartotojas; gamintojas – pardavėjas; namų ūkis, prekės, paslaugos, ištekliai; verslo įmonė; kaina, pardavėjų pajamos, pirkėjų išlaidos, taupymas, bankai).</p> <p>Jeigu būčiau verslininkas (verslo idėja; produktas; darbas komandoje, vartotojai; veiklos planavimas; atsakomybė už savo veiksmus; reklama; konkurencija).</p>
<p>Darbas verslo įmonėse ir institucijose (profesijos; darbo užmokestis; kodėl svarbu žmogui dirbti?; pasekmės netekus darbo).</p>	<p>Ekonominiai procesai bendruomenėje (verslo įmonių ir valstybinių institucijų sukuriama prekės ir paslaugos; prekių ir</p>

	paslaugų kilmės šalys; kodėl verslas ir namų ūkiai moka mokesčius valstybei?; atsakingas vartojimas).
3. Žmonių gyvenimo kaita	
3 mokymosi metai	4 mokymosi metai
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Lietuvos valstybės kelias (Kada ir kodėl susikūrė Lietuvos valstybė? Kuo buvo svarbus Žalgirio mūšis? Kodėl suklestėjo Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė? Kokios valstybės sudarė Abiejų Tautų Respubliką? Kodėl ši valstybė gyvavo daugiau nei du amžius? Ką reiškia gyventi be valstybės: okupacijos ir kova dėl laisvės? Nepriklausomos valstybės kūrimas: Vasario 16-oji ir Kovo 11-oji). Mūsų valstybę kūrūsios asmenybės* (Lietuvos karalius – Mindaugas, Lietuvos didieji kunigaikščiai, Lietuvos tautinės valstybės kūrėjai, Kovojančios Lietuvos prezidentas – Jonas Žemaitis-Vytautas, „Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis“ ir nepriklausomos Lietuvos kūrėjai). <i>* Pasirinkti ir nagrinėti 2 Lietuvos valstybę kuriusių asmenybių svarbius veiklos epizodus.</i> Viena, bet įvairi Lietuva (esame kilę iš įvairių Lietuvos vietų; kas mus sieja: kalba, vieta (teritorija), istorija, kultūra?). Lietuviai pasaulyje (skirtingų likimų žmonių istorijos įvairiuose pasaulio kraštuose; kuriose šalyse gyvena jūsų giminės, kodėl?). Aš – praeities tyrinėtojas (Iš ko sužinome apie savo valstybės praeitį? Kuo skiriasi legendos, pasakos ir išgalvotos istorijos nuo mokslininkų sukurtų pasakojimų apie praeities įvykius? Kas rodo, kad tai įvyko praeityje).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Žmonių gyvenimas skirtingais istorijos laikotarpiais (Kodėl istorikai išskiria atkirus istorijos laikotarpius? Kas jiems būdinga (priešistorė, senovė, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai). Žmonių gyvenamoji erdvė seniau ir dabar (Kaip keitėsi žmonių gyvenamieji namai? Kodėl žmonės statė ir įsikurdavo rūmuose, pilyse? Kaimas ir miestas prieš tūkstantį, šimtą metų, daiktų atsiradimo istorijos*). <i>* Pasirinkti įdomų iš savo artimiausios aplinkos daiktą, pristatyti jo istoriją ir paaiškinti kodėl jį pasirinko.</i> Mokymas ir mokyklos (Ko ir kaip mokėsi mokykloje mano bendraamžiai praeityje? Pirmosios mokyklos pasaulyje ir Lietuvoje, vadovėliai ir kitos mokymosi priemonės). Žmonių veikla, darbas ir profesijos (Kaip keitėsi žmonių veikla, profesijos, jų pasirinkimas? Kuo vertėsi žmonės prieš šimtą, tūkstantį metų? Kokios profesijos buvo reikalingiausios, kodėl?). Komunikacija, kelionės ir keliautojai: kaip žmonės bendravo, keliavo preityje? Mano „kelionė“ su žymiausiu Lietuvos / pasaulio keliautoju). Laisvalaikis ir žaidimai (Kaip mano bendraamžiai leido laisvalaikį prieš šimtą, tūkstantį metų?). Aš – praeities tyrinėtojas (pagal kokius požymius galima nustatyti tam tikrą istorinį laikotarpį; pasakojimai apie žmonių kasdienį gyvenimą, mokymąsi, darbą, laisvalaikį, kelionės praeityje ir istoriniai dokumentai, seni daiktai, meno kūriniai, fotografijos ir kt., į ką svarbu man atsižvelgti pasakojant apie praeitį? Ką apie praeitį pasakoja muziejaus eksponatai?).</p>
4. Aplinka ir žmogus**	
3 mokymosi metai	4 mokymosi metai
<i>Su mokiniais nagrinėjama:</i>	<i>Su mokiniais nagrinėjama:</i>

<p>Pagrindinės pasaulio kryptys (pagrindinės Pasaulio kryptys; kaip susiorientuoti vietovėje; kas padeda orientuotis dieną, kas naktį (saulė, žvaigždės)?).</p> <p>Klasės planas. Vietovės planas, sutartiniai ženklai (kam reikalingas klasės planas? klasės plano/mokyklos teritorijos maketo rengimas ir pristatymas).</p> <p>Lietuvos žemėlapis (didžiausi miestai, upės, ežerai, Baltijos jūra, transporto ir geležinkelio keliai; kokie orientyrai padeda Lietuvos žemėlapyje rasti savo gyvenamąją vietą, gaublyje – savo šalį? menamas žemėlapis).</p> <p>Lietuvos vieta Europoje. Lietuvos kaimynai (Lietuvos geografinė padėtis Europoje; kaimyninių šalių: Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos vieta žemėlapyje, sostinės).</p> <p>Žemynai ir vandenynai (žemynų ir vandenynų pavadinimai, jų vieta žemėlapyje ir gaublyje; kaip žymimi žemynai ir vandenynai žemėlapyje ir gaublyje?).</p> <p>Lietuvoje gyvenančios tautos (Lietuvoje gyvena ne tik lietuviai, bet ir kitų tautų žmonės; skirtingų tautybių žmonių papročiai, tradicijos, religija).</p> <p>Lietuvos gamtos ištekliai ir jų naudojimas (pagrindiniai Lietuvos gamtiniai ištekliai – smėlis, molis, žvyras ir kt. ir jų panaudojimas pramonėje (iš smėlio gaminamas stiklas, iš molio – plytos ir pan.); kodėl Žemės išteklius svarbu naudoti atsakingai?).</p>	<p>Orientavimasis pagal gamtos požymius, kompasas (Pasaulio krypčių nustatymas pagal gamtos požymius (<i>samanos, skruzdėlynas ir pan.</i>) ir naudojantis kompasu).</p> <p>Pagrindiniai žemėlapių elementai/pagrindinės žemėlapių dalys (pavadinimas, mastelis, sutartiniai ženklai).</p> <p>Darbas su žemėlapiu. (rasti Lietuvos žemėlapyje didžiausius miestus, upes, ežerus, Baltijos jūrą, transporto ir geležinkelio kelius).</p> <p>Orai ir jų ypatingi reiškiniai (kas lemia orų pokyčius? kaip elgtis, kai žaibuoja, kyla stiprus vėjas, liūtis, kruša, potvynis?).</p> <p>Metų laikų kaita (metų laikai skirtingose Žemės vietose).</p> <p>Rasių, tautų, religijų ir kultūrų įvairovė pasaulyje (skirtinguose kraštuose gyvenančių žmonių (įvairių rasių, tautų, kultūrų, religijų) gyvenimo būdas).</p> <p>Pasirinktos turtingos ir skurdžios šalys (įvairiose šalyse gyvenančių žmonių skirtingas gyvenimo būdas; kaip gyvena žmonės turtingose ir skurdžiose šalyse?).</p> <p>Lietuvos kaimynės, Europos Sąjunga, valstybių tarpusavio ryšiai (Lietuvos ir kaimyninių šalių (Latvija, Lenkija, Rusija, Baltarusija) geografinės ypatybės, kalba. Lietuva - Europos Sąjungoje).</p>
<p>Gamtos sąlygų įtaka žmonių gyvenimo būdai (skirtingų gamtos sąlygų įtaka žmonių gyvenimo būdai).</p> <p>Pagrindiniai vandens ir oro taršos šaltiniai* (kas teršia orą ir vandenį? labiausiai vandenį ir orą teršiantys šaltiniai)</p> <p><i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p> <p>Lietuvos regionų gamtinės ypatybės (Lietuvos regionai – Aukštaitija, Žemaitija, Dzūkija, Suvalkija (Sūduva) ir Mažoji Lietuva ir jų kultūriniai bruožai).</p> <p>Lietuvos ir pasaulio gamtos ir žmonių sukurti kraštovaizdžių pavyzdžiai (kuriuos kraštovaizdžio objektus sukūrė gamta, kuriuos – žmogus?).</p>	<p>Gyvenamosios vietos pokyčiai, kraštovaizdžio pasikeitimai, miestų augimas, gamybos įmonių įsikūrimas (kaip ir kodėl keičiasi aplinka, kurioje gyvename? kraštovaizdis (kalvos, lygumos, dykumos, upės, ežerai, jūros) ir jo pokyčiai; kaip kraštovaizdį keičia žmogaus ūkinė veikla (žemės dirbimas, gyvulininkystė)</p> <p>Aplinkos taršos šaltiniai ir jų poveikis vandeniui ir orui* (aplinkos taršos poveikis gamtai ir žmogui; kaip tausoti gamtos išteklius? kaip taupyti elektros energiją, šilumą, vandenį? kaip tinkamai rūšiuoti šiukšles? mokslo ir technikos išradimų, padedančių mažinti aplinkos taršą, pavyzdžiai; atsinaujinančių energijos šaltinių (saulės, vandens, vėjo) panaudojimas žmogaus reikmėms).</p> <p><i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p>

	Teigiama ir neigiama žmogaus ūkinės veiklos įtaka aplinkai (žmogaus ūkinės veiklos, veikiančios aplinką, pavyzdžiai.)
--	---

* Pateiktas ekonomikos ir verslumo *Bendrujų programų* rengimo grupės 1–4 kl. mokinių mokymo turinys

** Pateiktas geografijos *Bendrujų programų* rengimo grupės siūlomas 1–4 kl. mokinių mokymo turinys

Pasiekimų vertinimas

Šioje programos dalyje pateikiami keturių lygių – slenkstinio, patenkinamo, pagrindinio, aukštesniojo – mokinių socialinio ugdymo srities kokybiniai pasiekimų lygių požymių aprašai. Jais remiamasi įvertinant mokinių žinias, supratimą ir gebėjimus. Pasiekimų lygių požymiai padės atpažinti esamus arba tarpinius individualius mokinio pasiekimus ir daromą pažangą, priskirti juos tam tikram pasiekimų lygiui pusmečio, metų pabaigoje bei planuoti tolesnį ugdymą(si).

Pasiekimų lygių požymiai

1-2 klasės

PASIEKIMŲ SRITIS ŽMONIŲ GYVENIMAS KARTU <i>Artimiausios socialinės aplinkos pažinimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1.1.1. Atsakydamas į nesudėtingus klausimus elementariai įvardija, kad yra bendruomenės (šeimos, klasės) narys, paragintas įvardija, kaip jaučiasi bendruomenėje.	1.1.1. Mokytojui padedant nurodo, kad yra bendruomenės (šeimos, klasės, mokyklos) narys, įvardija, kaip jaučiasi bendruomenėje.	1.1.1. Mokytojui padedant paaiškina savo, kaip bendruomenės nario, veiklą artimiausioje aplinkoje, įvardija savo savijautą.	1.1.1. Paaiškina, ką veikia ir apibūdina, kaip jaučiasi bendruomenėje (šeimoje, klasėje, mokykloje), pateikia veiklos artimiausioje aplinkoje pavyzdžių.
1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais mintis reiškia tinkamai, atsakydamas į nesudėtingus klausimus įvardija, kad nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.	1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais mintis reiškia tinkamai, elementariai nurodo, kad nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.	1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais tinkamai reiškia mintis, supranta, kad nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.	1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais tinkamai reiškia mintis, paaiškina, kodėl nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.

1.1.3. Atsakydamas į nesudėtingus klausimus papasakoja apie artimiausioje aplinkoje vykstančius įvykius.	1.1.3. Papasakoja apie reikšmingus artimiausioje aplinkoje vykstančius įvykius.	1.1.3. Išreiškia savo nuomonę apie reikšmingus artimiausioje socialinėje aplinkoje vykstančius įvykius ir mokytojui padedant paaiškina, kokie įvykiai veikia jį patį ir kitus žmones.	1.1.3. Išreiškia savo nuomonę apie reikšmingus artimiausioje socialinėje aplinkoje vykstančius įvykius ir paaiškina, kaip jie veikia jį patį ir kitus žmones.
1.1.4. Pagal pateiktą pavyzdį papasakoja, koks elgesys yra tinkamas ir koks netinkamas.	1.1.4. Mokytojui pateikus pavyzdžių apie tinkamą ir netinkamą elgesį, nurodo kada elgiamasi tinkamai ir kada netinkamai.	1.1.4. Pastebi tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus artimiausioje aplinkoje, mokytojui padedant įvardija priežastis ir pasekmes.	1.1.4. Paaiškina tinkamo ir netinkamo elgesio artimiausioje aplinkoje priežastis ir pasekmes.
1.1.5. Atsakydamas į nesudėtingus klausimus paaiškina, kaip galėtų keisti savo elgesį artimiausioje aplinkoje.	1.1.5. Mokytojui padedant papasakoja apie savo elgesį, veiklą ir santykį su šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės nariais, įvardija, ką norėtų keisti klasės bendruomenės santykiuose.	1.1.5. Mokytojui padedant apmąsto ir apibūdina savo elgesį, veiklą ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, paaiškina, ką norėtų ir galėtų keisti klasės bendruomenės santykiuose.	1.1.5. Mokytojui padedant apmąsto ir apibūdina savo elgesį, veiklą ir santykį su šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės nariais, paaiškina, ką norėtų ir galėtų keisti klasės bendruomenės santykiuose, pateikia keletą argumentų.
<i>Dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenės veikloje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1.2.1. Dalyvauja veiklose, vykstančiose klasėje, sprendžiant elementarias problemas suteikiama mokytojo pagalba. Nurodo, kad dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime yra reikalingas.	1.2.1. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, įvardija pastebėtas problemas. Elementariai papasakoja apie tai, kokia veikla vyksta klasės, mokyklos bendruomenėje.	1.2.1. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, mokytojui padedant sprendžia elementarias problemas, paaiškina dalyvavimo klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime naudą.	1.2.1. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, sprenddamas nesudėtingas problemas pritaiko strategiją. Paaiškina dalyvavimo klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime naudą, pateikia argumentų ir pavyzdžių.

1.2.2. Atsakydamas į klausimus nurodo žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.	1.2.2. Nurodo kai kurias savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.	1.2.2. Pastebi ir elementariai paaiškina savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.	1.2.2. Paaiškina savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes, pateikia kasdienio gyvenimo pavyzdžių.
1.2.3. Mokytojui padedant įvardija, kas pavyko, kas nepavyko aptariant asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus.	1.2.3. Pagal mokytojo pateikiamus klausimus nurodo, kas pavyko, kas nepavyko dalyvaujant klasės, mokyklos bendruomenės veikloje.	1.2.3. Mokytojui padedant apmąsto ir aptaria asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus.	1.2.3. Mokytojui padedant apmąsto ir paaiškina (kas pavyko, kas nepavyko, ką daryti kitaip) asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus, pateikia keletą veiklos pavyzdžių.
<i>Gyvenimas demokratinėje visuomenėje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1.3.1. Atsakydamas į klausimus elementariai įvardija kai kuriuos demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžius.	1.3.1. Nurodo kai kuriuos artimiausioje aplinkoje pastebėtus demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžius.	1.3.1. Artimiausioje aplinkoje pastebi demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžių; juos elementariai apibūdina.	1.3.1. Apibūdina demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžius.
1.3.2. Atsakydamas į nesudėtingus klausimus nurodo keletą demokratinės valstybės valdymo institucijų.	1.3.2. Mokytojui padedant įvardija keletą demokratinės valstybės valdymo institucijų.	1.3.2. Mokytojui padedant nurodo svarbiausias demokratinės valstybės valdymo institucijas; skiria valstybės ir vietos savivaldos institucijas.	1.3.2. Dažniausiai savarankiškai nurodo svarbiausias demokratinės valstybės valdymo institucijas; elementariai nusako, kuo jos skiriasi nuo vietos savivaldos institucijų.
1.3.3. Supranta ir dažniausiai laikosi tvarkos ir taisyklių.	1.3.3. Supranta ir dažniausiai laikosi tvarkos ir taisyklių, savais žodžiais įvardija savo teises ir pareigas.	1.3.3. Supranta ir laikosi tvarkos ir taisyklių, žinoti savo teises ir pareigas.	1.3.3. Paaiškina, kodėl reikia laikytis tvarkos ir taisyklių, žinoti savo teises ir pareigas, pateikia kasdienio gyvenimo pavyzdžių.

1.3.4. Parodo Lietuvos valstybės simbolius, su mokytojo pagalba juos įvardija.	1.3.4. Įvardija Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių ir tautinių švenčių dienas.	1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių, tautinių, atmintinų švenčių dienas, mokytojui padedant paaiškina jų paskirtį.	1.3.4. Apibūdina Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių, tautinių, atmintinų švenčių dienas, paaiškina jų paskirtį.
1.3.5. Dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, iniciatyva minimali.	1.3.5. Dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, kai kuriose žinomose situacijose pasiūlo idėjų artimiausios aplinkos pokyčiams.	1.3.5. Atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, mokytojui padedant siūlo idėjas artimiausios aplinkos kūrimui ir pagal galimybes ją keičia.	1.3.5. Elgiasi atsakingai dalyvaudamas vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, siūlydamas idėjas artimiausios aplinkos pokyčiams.
PASIEKIMŲ SRITIS			
ŽMONIŲ EKONOMINĖ VEIKLA			
<i>Orientavimasis rinkoje ir asmeninių finansų tvarkymas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
2.1.1. Atpažįsta pinigus, pateikus klausimus papasakoja, ką gali už juos nusipirkti.	2.1.1. Nurodo, kas yra pinigai, kaip jie uždirbami, kam jie naudojami.	2.1.1. Paaiškina, kas yra pinigai, kaip jie uždirbami ir kam jie naudojami.	2.1.1. Paaiškina, kas yra pinigai, kaip jie uždirbami ir kam jie naudojami, pateikia pavyzdžių iš asmeninės patirties.
2.1.2. Pateikus klausimus įvardija, ką norėtų ir galėtų nusipirkti.	2.1.2. Remiantis asmenine patirtimi papasakoja, ką norėtų ir galėtų nusipirkti.	2.1.2. Remiantis asmenine patirtimi nusako skirtumą tarp norų ir galimybių prekei ar paslaugai įsigyti.	2.1.2. Remiantis asmenine patirtimi argumentuotai paaiškina skirtumą tarp norų ir galimybių prekei ar paslaugai įsigyti.
2.1.3. Įvardija, kam išleidžiami pinigai ir mokytojui padedant nurodo, kad žmonės skolinasi.	2.1.3. Nurodo, kam išleidžiami pinigai, pagal pateiktą pavyzdį paaiškina, kodėl žmonės skolinasi.	2.1.3. Nusako, kam išleidžiami pinigai ir kodėl žmonės skolinasi.	2.1.3. Nusako, kam išleidžiami pinigai ir kodėl žmonės skolinasi, elementariai paaiškina skolinimosi pasekmes.
<i>Verslas ir verslumo gebėjimų ugdymasis</i>			
2.2.1. Pateikus klausimus paaiškina, kas yra verslininkas, įvardija kai kurias jam būdingas savybės, gebėjimus.	2.2.1. Savais žodžiais paaiškina, kas yra verslininkas, įvardija kai kurias jam būdingas savybės, gebėjimus.	2.2.1. Savais žodžiais paaiškina, kas yra verslininkas, kokios savybės, gebėjimai jam būdingi.	2.2.1. Apibūdina, kas yra verslininkas, paaiškina, kokios savybės, gebėjimai jam būdingi.

2.2.2. Pateikus pavyzdžių nurodo kai kuriuos verslus artimiausioje aplinkoje.	2.2.2. Nurodo kai kuriuos verslus artimiausioje aplinkoje.	2.2.2. Nurodo keletą verslų pavyzdžių artimiausioje aplinkoje.	2.2.2. Nurodo keletą verslų pavyzdžių artimiausioje aplinkoje, paaiškina, kuo jie naudingi bendruomenei.
2.2.3. Įvardija prekę ir paslaugą.	2.2.3. Nurodo, kas yra prekė ir paslauga.	2.2.3. Savais žodžiais paaiškina, kas yra prekė ir paslauga.	2.2.3. Savais žodžiais paaiškina, kas yra prekė ir paslauga, pateikia argumentų savo teiginiams pagrįsti.
<i>Ekonominių procesų Lietuvoje ir pasaulyje supratimas</i>			
2.3.1. Pateikus klausimus įvardija, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių.	2.3.1. Nurodo, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių. Išskiria kai kuriuos panašumus ir skirtumus palygindamas įvairių specialybių žmonių darbą.	2.3.1. Paaiškina, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių. Palygina įvairių specialybių žmonių darbą.	2.3.1. Paaiškina, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių, pateikia pavyzdžių iš artimiausios aplinkos. Palygina įvairių specialybių žmonių darbą.
2.3.2. Mokytojui padedant įvardija, kokie darbai dirbami verslo įmonėse, o kokie – valstybės institucijose.	2.3.2. Pagal pateiktus pavyzdžius nurodo, kokie darbai dirbami verslo įmonėse, o kokie – valstybės institucijose.	2.3.2. Pateikia pavyzdžių, kokie darbai dirbami verslo įmonėse, o kokie – valstybės institucijose.	2.3.2. Apibūdina ir pateikia pavyzdžių, kokie darbai dirbami verslo įmonėse, o kokie – valstybės institucijose.
2.3.3 Mokytojui padedant įvardija artimiausioje aplinkoje naudojamų daiktų kilmės (pagaminimo) šalis.	2.3.3 Įvardija kai kurių artimiausioje aplinkoje naudojamų daiktų kilmės (pagaminimo) šalis.	2.3.3 Įvardija artimiausioje aplinkoje naudojamų daiktų kilmės (pagaminimo) šalis.	2.3.3 Įvardija artimiausioje aplinkoje naudojamų daiktų kilmės (pagaminimo) šalis, pateikia pavyzdžių, remiasi akivaizdžiai matoma informacija (pateikta daikto etiketėje).
PASIEKIMŲ SRITIS ŽMONIŲ GYVENIMO KAITA			
<i>Istorinės raidos supratimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
3.1.1. Remiantis savo šeimos istorijos įvykiais, pateikia keletą pasikeitimų, kurie iliustruoja žmonių gyvenimo kaitą.	3.1.1. Remiantis savo šeimos istorijos įvykiais, pateikia keletą pasikeitimų, kurie iliustruoja žmonių gyvenimo kaitą.	3.1.1. Remiantis savo šeimos istorijos įvykiais, apibūdina žmonių gyvenimo kaitą, jos tęstinumą.	3.1.1. Remiantis savo šeimos istorijos įvykiais, paaiškina žmonių gyvenimo kaitą, jos tęstinumą, pateikia faktų, pavyzdžių.

3.1.2. Mokytojui padedant sudaro giminės medį (vaikai, tėvai), nurodo savo tėvų, senelių vardus, įvardija giminystės ryšius.	3.1.2. Mokytojui padedant paaiškina, kas yra karta, sudaro giminės medį (vaikai, tėvai), įvardija giminystės ryšius.	3.1.2. Paaiškina, kas yra karta, kaip tarpusavyje yra susijęs skirtingų kartų gyvenimas. Sudaro giminės medį (vaikai, tėvai, seneliai), nusako savo šeimos narių giminystės ryšius.	3.1.2. Paaiškina, kas yra karta, kaip jos keičiasi, sudaro giminės medį (vaikai, tėvai, seneliai, proseneliai), nusako šeimos narių giminystės ryšius.
3.1.3. Atsakydamas į klausimus pasakoja apie savo senelių gyvenimo būdą, pomėgius, pateikia pavyzdžių.	3.1.3. Remiantis surinkta medžiaga apie šeimos istoriją papasakoja apie savo senelių, prosenelių gyvenimo būdą, veiklą, pomėgius.	3.1.3. Remiantis surinkta medžiaga apie šeimos istoriją, apibūdina savo senelių, prosenelių gyvenimo būdą, veiklą, jų pomėgius, laisvalaikį.	3.1.3. Remiantis surinkta medžiaga apie šeimos istoriją, savo senelių, prosenelių veiklą susieja su gyvenamosios vietovės, Lietuvos istorijos įvykiais.
3.1.4. Nurodo keletą reikšmingiausių šeimos įvykių, švenčių ar šeimos tradicijų. Papasakoja apie išimtiną šeimos šventę,	3.1.4. Nurodo keletą reikšmingiausių šeimos, giminės įvykių, švenčių, šeimos tradicijų.	3.1.4. Nurodo keletą reikšmingiausių šeimos, giminės įvykių, švenčių, šeimos tradicijų, nusako kai kurių įvardintų įvykių, tradicijų reikšmę šeimos gyvenime.	3.1.4. Nurodo keletą reikšmingiausių šeimos, giminės įvykių, švenčių, šeimos tradicijų, paaiškina įvardintų įvykių, tradicijų reikšmę šeimos gyvenime.
3.1.5. Pateikia keletą pavyzdžių apie pasikeitimus žmonių gyvenamojoje aplinkoje, daiktuose.	3.1.5. Pateikia pavyzdžių apie žmonių gyvenimo kaitą praeityje.	3.1.5. Pateikia pavyzdžių apie žmonių gyvenimo kaitą praeityje, nurodo kai kurias šios kaitos priežastis.	3.1.5. Pateikia pavyzdžių apie žmonių gyvenimo kaitą praeityje, nurodo šios kaitos priežastis.
3.1.6. Mokytojui padedant įvardija keletą gyvenamosios vietovės istorijos objektų.	3.1.6. Nurodo keletą svarbiausių gyvenamosios vietovės istorijos įvykių, objektų, asmenybių.	3.1.6. Nurodo keletą svarbiausių gyvenamosios vietovės istorijos įvykių, objektų, asmenybių. Gyvenamosios vietovės praeityje įvykusius pokyčius susieja su savo šeimos, giminės istorija.	3.1.6. Nurodo keletą svarbiausių gyvenamosios vietovės istorijos įvykių, objektų, asmenybių. Gyvenamosios vietovės praeityje įvykusius pokyčius susieja su savo šeimos, giminės istorija, kai kuriais žinomais Lietuvos istorijos įvykiais.
<i>Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
3.2.1. Nurodo kai kuriuos ryšius tarp praeities, dabarties ir	3.2.1. Nurodo ir pavyzdžiais iliustruoja kai kuriuos ryšius	3.2.1. Nurodo ir pavyzdžiais iliustruoja ryšius tarp praeities,	3.2.1. Paaiškina ir pavyzdžiais iliustruoja ryšius tarp praeities,

ateities kalbėdamas apie save, šeimą, klasę, mokyklą.	tarp praeities, dabarties ir ateities kalbėdamas apie save, šeimą, klasę, mokyklą.	dabarties ir ateities kalbėdamas apie save, šeimą, klasę, mokyklą.	dabarties ir ateities kalbėdamas apie save, šeimą, klasę, mokyklą.
3.2.2. Nurodo kai kurias laiką nusakančias sąvokas (para, savaitė, mėnuo, metai).	3.2.2. Nurodo laiką nusakančias sąvokas (para, savaitė, mėnuo, metai) kalbėdamas apie save ir šeimą.	3.2.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (para, savaitė, mėnuo, metai), nurodydamas įvykių, objektų, asmenų veiklos laiką.	3.2.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (para, savaitė, mėnuo, metai), apibūdinamas įvykių, objektų, asmenų veiklą.
3.2.3. Atpažįsta kasdienius pokyčius istoriniame laike.	3.2.3. Įvardija kasdienius pokyčius istoriniame laike.	3.2.3. Įvardija ir paaiškina iš ko sprendžia apie kasdinių objektų, įvykių, asmenų veiklos pokyčius, nustato jų eiliškumą.	3.2.3. Nustato įvykių, asmenų veiklos pokyčių eiliškumą, pateikia kai kurias pokyčių priežastis.
3.2.4. Mokytojui padedant žemėlapyje atpažįsta kai kurių aptartų istorijos objektų vietas.	3.2.4. Žemėlapyje atpažįsta kai kurių aptartų istorijos objektų vietas.	3.2.4. Randa ir parodo žemėlapyje kai kurių aptartų istorijos objektų ir įvykių vietas.	3.2.4. Randa ir parodo, mokytojui padedant, apibūdina žemėlapyje kai kurių aptartų istorijos objektų, įvykių vietas.
<i>Istorijos tyrimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
3.3.1. Atpažįsta kai kuriuos skirtumus tarp išgalvotos istorijos ir pasakojimų apie istorijos įvykius.	3.3.1. Nurodo keletą skirtumų tarp išgalvotos istorijos ir pasakojimų apie istorijos įvykius.	3.3.1. Nurodo keletą skirtumų tarp išgalvotos istorijos ir pasakojimų apie istorijos įvykius, paaiškina kai kurių skirtumų priežastis.	3.3.1. Pagal pateiktus kriterijus vertina pasakojimų apie praeitį patikimumą.
3.3.2. Mokytojui padedant nurodo keletą istorijos šaltinių, iš kurių galima sužinoti apie praeitį.	3.3.2. Nurodo keletą istorijos šaltinių, iš kurių galima sužinoti apie praeitį.	3.3.2. Nurodo keletą istorijos šaltinių, paaiškina kaip jie gali padėti pažinti praeitį.	3.3.2. Nurodo keletą istorijos šaltinių, vertina jų reikšmingumą atsakant į klausimus apie praeitį.
3.3.3. Mokytojui padedant atsako į klausimus apie praeitį naudodamasis tiesiogiai išreikšta informacija iš tekstinio ar vaizdinio istorijos šaltinio.	3.3.3. Atsako į klausimus apie praeitį naudodamasis tiesiogiai išreikšta informacija iš tekstinio ar vaizdinio istorijos šaltinio.	3.3.3. Atsako į klausimus apie praeitį naudodamasis tiesiogiai išreikšta informacija iš kelių istorijos šaltinių.	3.3.3. Atsako į klausimus apie praeitį naudodamasis tiesiogiai ir aiškiai numanoma netiesiogiai išreikšta informacija iš kelių istorijos šaltinių.
<i>Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
3.4.1. Mokytojui padedant perteikia įvairiais būdais	3.4.1. Perteikia įvairiais būdais (žodžiu, keliais sakiniais raštu,	3.4.1. Perteikdamas įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 2–3	3.4.1. Perteikdamas įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 2–3

(žodžiu, raštu, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie šeimos, giminės istoriją.	nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie savo šeimos, giminės istoriją, iš dalies atsirenka reikiamą informaciją. Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.	sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie šeimos, giminės istoriją, tikslingai atsirenka reikiamą informaciją, nuosekliai reiškia mintis, iš dalies remiasi turimais istorijos šaltiniais. Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.	sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie šeimos, giminės istorijos įvykius, giminaičių veiklą praeityje, tikslingai atsirenka reikiamą informaciją, nuosekliai reiškia mintis, remiasi turimais istorijos šaltiniais. Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.
3.4.2. Atsakydamas į nesudėtingus klausimus apie savo šeimos, giminės istorijos įvykius, giminaičių veiklą praeityje vartoja kai kurias istorijos sąvokas.	3.4.2. Atsakydamas į klausimus apie savo šeimos, giminės istorijos įvykius, giminaičių veiklą praeityje tinkamai vartoja kai kurias istorijos sąvokas.	3.4.2. Atsakydamas į klausimus apie savo šeimos, giminės istorijos įvykius, giminaičių veiklą praeityje tinkamai vartoja kai kurias istorijos sąvokas, nustato jų prasmę iš gerai žinomo istorinio konteksto.	3.4.2. Atsakydamas į klausimus apie savo šeimos, giminės istorijos įvykius, giminaičių veiklą praeityje vartoja ir paaiškina kai kurias istorijos sąvokas.
PASIEKIMŲ SRITIS APLINKA IR ŽMOGUS			
<i>Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.1.1. Mokytojui padedant orientuojasi artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje.	4.1.1. Mokytojui padedant orientuojasi realioje erdvėje ir artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje.	4.1.1. Mokytojui padedant orientuojasi realioje erdvėje ir artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje.	4.1.1. Mokytojui padedant pastebi geografinės aplinkos požymius ir pagal juos orientuojasi realioje erdvėje ir artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje.
4.1.2. Elementariai orientuojasi realioje erdvėje, nusako pažįstamą vietovę pagal judėjimo maršrutą, mokytojui padedant nurodo keletą reikšmingų objektų, piešiniu vaizduoja kelią į mokyklą.	4.1.2. Elementariai orientuojasi realioje erdvėje, atsakydamas į klausimus apibūdina pažįstamą vietovę pagal judėjimo maršrutą, nurodo keletą reikšmingų objektų,	4.1.2. Elementariai orientuojasi realioje erdvėje, apibūdina pažįstamą vietovę pagal judėjimo maršrutą, nurodo keletą reikšmingų objektų, piešiniu/schema vaizduoja kelią į mokyklą.	4.1.2. Elementariai orientuojasi realioje erdvėje, apibūdina pažįstamą vietovę pagal judėjimo maršrutą, nurodo keletą reikšmingų objektų pažįstamoje ir naujoje aplinkoje,

	piešiniu/schema vaizduoja kelią į mokyklą.		piešiniu/schema vaizduoja kelią į mokyklą.
4.1.3. Nurodo savo gyvenamosios vietos adresą.	4.1.3. Nurodo savo gyvenamosios vietos adresą; mokytojui padedant Lietuvos žemėlapyje – savo gyvenamąją vietą (miestą, miestelį, kaimą).	4.1.3. Nurodo savo gyvenamosios vietos adresą; Lietuvos žemėlapyje – savo gyvenamąją vietą (miestą, miestelį, kaimą).	4.1.3. Nurodo savo gyvenamosios vietos adresą; Lietuvos žemėlapyje – savo gyvenamąją vietą (miestą, miestelį, kaimą); žinomus didžiausius Lietuvos miestus.
<i>Gamtinių ir visuomeninių procesų, struktūrų, reiškinių pažinimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.2.1 Skiria gamtinės aplinkos komponentus: žemės paviršius, oras, vanduo augalija ir gyvūnija ir mokytojui padedant nurodo, kaip jie tarpusavyje susiję.	4.2.1 Skiria gamtinės aplinkos komponentus: žemės paviršius, oras, vanduo augalija ir gyvūnija ir atsakydamas į klausimus nurodo, kaip jie tarpusavyje susiję.	4.2.1 Skiria gamtinės aplinkos komponentus: žemės paviršius, oras, vanduo augalija ir gyvūnija ir elementariai / savais žodžiais paaiškina, kaip jie tarpusavyje susiję.	4.2.1 Skiria gamtinės aplinkos komponentus: žemės paviršius, oras, vanduo augalija ir gyvūnija ir paaiškina, kaip jie tarpusavyje susiję, pateikia pavyzdžių.
4.2.2. Elementariai/savais žodžiais nusako vietos gyventojų veiklos ir kultūros bruožus.	4.2.2. Elementariai/savais žodžiais apibūdina vietos gyventojų veiklos ir kultūros bruožus. Stebi aplinką ir atsakydamas į klausimus papasakoja apie joje vykstančius socialinio gyvenimo procesus.	4.2.2. Elementariai/savais žodžiais apibūdina vietos gyventojų veiklos ir kultūros bruožus. Stebi aplinką ir pateikia pavyzdžių apie joje vykstančius socialinio gyvenimo procesus.	4.2.2. Apibūdina vietos gyventojų veiklos ir kultūros bruožus. Stebi aplinką ir pateikia pavyzdžių apie joje vykstančius socialinio gyvenimo procesus.
4.2.3 Atsakydamas į klausimus papasakoja apie gamtos ir žmonių tarpusavio ryšį.	4.2.3 Pateikia pažįstamame kontekste pastebėtų pavyzdžių apie gamtos ir žmonių tarpusavio ryšį.	4.2.3 Pateikia pavyzdžių apie gamtos ir žmonių tarpusavio ryšį.	4.2.3 Savais žodžiais paaiškina, kas sieja gamtą ir žmones, pateikia pavyzdžių.
<i>Pasaulio geografinis pažinimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.3.1. Pavaizduoja savo gyvenamosios vietos / aplinkos (miesto, kaimo) bendriausius	4.3.1. Pavaizduoja ir nurodo savo gyvenamosios vietos / aplinkos (miesto, kaimo)	4.3.1. Pavaizduoja ir papasakoja savo gyvenamosios vietos / aplinkos (miesto, kaimo)	4.3.1. Pavaizduoja (schema/skaitmeninėmis technologijomis) ir papasakoja savo gyvenamosios vietos /

bruožus (pastatai, gamtos objektai).	bendriausius bruožus (pastatai, gamtos objektai).	bendriausius bruožus (pastatai, gamtos objektai).	aplinkos (miesto, kaimo) bendriausius bruožus (pastatai, gamtos objektai).
4.3.2. Su mokytoju aptaria pastebėtus pokyčius artimiausioje aplinkoje.	4.3.2. Pastebi pokyčius artimiausioje aplinkoje ir juos elementariai apibūdina.	4.3.2. Pastebi pokyčius artimiausioje aplinkoje ir juos elementariai apibūdina, pateikia pavyzdžių (tiesiamas kelias, statomi pastatai ir pan.).	4.3.2. Pastebi pokyčius artimiausioje aplinkoje ir juos elementariai apibūdina, pateikia pavyzdžių (tiesiamas kelias, statomi pastatai ir pan.). Savais žodžiais nusako, šių pokyčių poveikį žmogui ir aplinkai.
4.3.3. Su mokytoju aptaria, kuo skiriasi artimos, pažįstamos vietovės nuo tolimų, nepažįstamų vietovių.	4.3.3. Įvardija keletą artimų, pažįstamų ir tolimų, nežinomų vietovių, teritorijų panašumų ir skirtumų pagal keletą požymių.	4.3.3. Elementariai / pagal keletą požymių nusako artimų, pažįstamų ir tolimų, nežinomų vietovių, teritorijų panašumus ir skirtumus.	4.3.3. Pagal keletą požymių nusako artimų, pažįstamų ir tolimų, nežinomų vietovių, teritorijų panašumus ir skirtumus. Duomenis fiksuoja nesudėtingoje diagramoje.
<i>Geografinės informacijos šaltiniai ir aplinkos tyrimai</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.4.1. Stebi mokyklos aplinką, mokytojui padedant nagrinėja paprasčiausią tekstinę, vaizdinę informaciją, kelia paprastus klausimus: kas? kur – yra? kaip tai atrodo?	4.4.1. Stebint mokyklos aplinką, nagrinėjant tekstinę, vaizdinę informaciją, kelia paprastus klausimus: kas? kur – yra? kaip tai atrodo?	4.4.1. Stebint mokyklos aplinką, nagrinėjant tekstinę, vaizdinę informaciją, kelia paprastus klausimus: kas? kur – yra? kaip tai atrodo? kodėl ten yra?	4.4.1. Stebint mokyklos aplinką, nagrinėjant tekstinę, vaizdinę informaciją, kelia paprastus klausimus: kas? kur – yra? kaip tai atrodo? kodėl ten yra?; pateikia pavyzdžių.
4.4.2 Elementariai nusako, iš kur žmonės sužino apie pasaulį, artimiausią aplinką.	4.4.2 Elementariai nusako, iš kur žmonės sužino apie pasaulį, artimiausią aplinką. Nurodo informacijos šaltinio pavyzdį.	4.4.2 Elementariai nusako, iš kur žmonės sužino apie pasaulį, artimiausią aplinką. Pateikia keletą skirtingų informacijos šaltinių pavyzdžių.	4.4.2 Paaiškina, iš kur žmonės sužino apie pasaulį, artimiausią aplinką. Pateikia keletą skirtingų informacijos šaltinių pavyzdžių.
4.4.3 Su mokytoju aptaria, ką vaizduoja ir ką galima sužinoti iš turimų natūralių ir skaitmeninių vaizdinių	4.4.3 Nurodo, ką vaizduoja ir ką galima sužinoti iš turimų natūralių ir skaitmeninių vaizdinių informacijos šaltinių, aplinkos objektų.	4.4.3 Elementariai apibūdina, ką vaizduoja ir ką galima sužinoti iš turimų natūralių ir skaitmeninių vaizdinių	4.4.3 Elementariai apibūdina, ką vaizduoja ir ką galima sužinoti iš turimų natūralių ir skaitmeninių vaizdinių informacijos šaltinių, aplinkos objektų, pateikia

informacijos šaltinių, aplinkos objektų.		informacijos šaltinių, aplinkos objektų, pateikia pavyzdžių.	pavyzdžių; savais žodžiais paaiškina, kaip informaciją galėtų panaudoti.
4.4.4 Nurodo natūralioje aplinkoje (lauke) esančius daiktus, vykstančius įvykius.	4.4.4 Apibūdina natūralioje aplinkoje (lauke) esančius daiktus, vykstančius įvykius, situacijas.	4.4.4 Apibūdina natūralioje aplinkoje (lauke) esančius daiktus, vykstančius įvykius, situacijas. Savais žodžiais nusako keletą jų ypatumų, paskirtį.	4.4.4 Apibūdina natūralioje aplinkoje (lauke) esančius daiktus, vykstančius įvykius, situacijas. Paaiškina jų paskirtį, nurodo keletą jų ypatumų.
4.4.5 Mokytojui padedant savais žodžiais atsako į pateiktus klausimus apie pasirinktus aplinkos daiktus, kai kuriuos įvykius.	4.4.5 Savais žodžiais/elementariai atsako į nesudėtingus klausimus apie pasirinktus aplinkos daiktus, įvykius.	4.4.5 Savais žodžiais/elementariai atsako į iškeltus klausimus apie pasirinktus aplinkos daiktus, įvykius.	4.4.5 Išsamiai atsako į iškeltus klausimus apie pasirinktus aplinkos daiktus, įvykius.

3-4 klasės

PASIEKIMŲ SRITIS ŽMONIŲ GYVENIMAS KARTU			
<i>Artimiausios socialinės aplinkos pažinimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1.1.1. Nurodo, kas yra bendruomenė (šeimos, klasės, mokyklos), elementariai paaiškina, kokia veikla padeda bendruomenei veikti kartu. Apie savo jausmus kalba padedamas mokytojo.	1.1.1. Nurodo, kas yra bendruomenė (šeimos, klasės, mokyklos), kokia veikla padeda bendruomenei veikti kartu. Dažniausiai įvardija savo jausmus.	1.1.1. Apibūdina savo, kaip bendruomenės nario, veiklą ir savijautą artimiausioje aplinkoje.	1.1.1. Argumentuotai paaiškina, kas yra bendruomenė (šeimos, klasės, mokyklos), kas padeda bendruomenei veikti kartu. Įvardija, kaip jaučiasi mokyklos bendruomenėje.
1.1.2. Su bendraamžiais ir suaugusiais bendrauja tinkamai, dažniausiai išsako savo mintis, stengiasi išklausti kitą. Pateikus klausimus atsako, kad	1.1.2. Su bendraamžiais ir suaugusiais bendrauja ir bendradarbiauja tinkamai, išsako savo mintis ir išklauso kitokią nuomonę, savais žodžiais	1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais tinkamai reiškia mintis, priima ir gerbia kitokią nuomonę, išvaizdą, elgesį.	1.1.2. Su bendraamžiais bendrauja ir bendradarbiauja tinkamai, išsako savo mintis, argumentuotai paaiškina, kad nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.

kiekvienas turi kitokią nuomonę, išvaizdą, elgesį.	paaškina, kad nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.		
1.1.3. Atsakydamas į klausimus išsako nuomonę apie artimiausioje aplinkoje vykstančius procesus; pateikia keletą veiklos bendruomenėje (šeimoje, klasėje, mokykloje) pavyzdžių.	1.1.3. Išsako nuomonę apie artimiausioje aplinkoje vykstančius procesus; pateikia keletą veiklos bendruomenėje (šeimoje, klasėje, mokykloje) pavyzdžių.	1.1.3. Išreiškia argumentuotą nuomonę apie artimiausioje aplinkoje vykstančius įvykius, procesus ir paaškina, kaip ir kokie įvykiai, procesai veikia jį patį ir kitus žmones.	1.1.3. Išsako argumentuotą nuomonę apie artimiausioje aplinkoje vykstančius procesus; pateikia veiklos bendruomenėje (šeimoje, klasėje, mokykloje) pavyzdžių, paaškina, kaip prisideda prie bendros veiklos.
1.1.4. Atsakydamas į klausimus nusako tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus pažįstamuose kontekstuose. Su mokytojo pagalba paaškina priežastis ir pasekmes.	1.1.4. Nurodo tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus pažįstamuose kontekstuose. Paaškina priežastis ir pasekmes.	1.1.4. Atpažįsta ir skiria tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus artimiausioje aplinkoje, argumentuotai paaškina priežastis ir pasekmes.	1.1.4. Apibūdina tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus skirtinguose kontekstuose: mokykloje, namuose, parduotuvėje, gatvėje ir kt. Paaškina priežastis ir pasekmes. Pateikia tinkamo elgesio strategijų.
1.1.5. Su mokytoju aptaria savo elgesį, veiklą (kas pavyko, kas ne) ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais.	1.1.5. Papasakoja apie savo elgesį, veiklą (kas pavyko, kas ne) ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, mokytojo padedamas nurodo keletą būdų, kurie galėtų padėti keisti klasės, mokyklos bendruomenės narių santykius.	1.1.5. Apmąsto ir apibūdina savo elgesį, veiklą ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, numato, ką norėtų ir kaip galėtų keisti klasės, mokyklos bendruomenės santykiuose.	1.1.5. Apmąsto savo elgesį, veiklą ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, savarankiškai įvardija konkrečius būdus, kurie galėtų padėti keisti klasės, mokyklos bendruomenės narių santykius.
<i>Dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenės veikloje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis

1.2.1. Pasiūlo sprendimo būdą elementarioms problemoms spręsti, konfliktinėse situacijose mokytojui padedant pritaiko nesudėtingus konfliktų sprendimo būdus. Atsakydamas į pateikiamus klausimus elementariai nusako dalyvavimo klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime naudą.	1.2.1. Pasiūlo sprendimo būdą elementarioms problemoms spręsti, kai kuriose konfliktinėse situacijose pritaiko nesudėtingus konfliktų sprendimo būdus. Nurodo, kuo reikšmingas ir naudingas dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime.	1.2.1. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, sprendžia elementarias problemas, nesudėtingas konfliktines situacijas, supranta ir argumentuotai paaiškina dalyvavimo klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime reikšmę ir naudą.	1.2.1. Sprendžia nesudėtingas problemas, siūlo įvairius sprendimo būdus, konfliktinėse situacijose pritaiko tinkamą konflikto sprendimo būdą. Argumentuotai paaiškina, kuo reikšmingas ir naudingas dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime, pateikia pavyzdžių.
1.2.2. Įvardija savo, bendraamžių ir suaugusiųjų veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje kai kurias priežastis ir mokytojo padedamas paaiškina pasekmes.	1.2.2. Paaiškina savo, bendraamžių ir suaugusiųjų veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje kai kurias priežastis ir pasekmes.	1.2.2. Pastebi ir argumentuotai paaiškina savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.	1.2.2. Argumentuotai paaiškina savo, bendraamžių ir suaugusiųjų veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes, pateikia pavyzdžių.
1.2.3. Įvardija, kokiose klasės, mokyklos veiklose dalyvavo, papasakoja, kaip sekėsi.	1.2.3. Nurodo, kokiose klasės, mokyklos veiklose dalyvavo, kas pasisekė, kas – nepasisekė.	1.2.3. Apmąsto ir aptaria asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus; apibūdina, kas pasisekė, kas – nepasisekė, nurodo priežastis.	1.2.3. Argumentuotai paaiškina, kokiose klasės, mokyklos veiklose dalyvavo, kas pasisekė, kas – nepasisekė.
<i>Gyvenimas demokratinėje visuomenėje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1.3.1. Nusako, kas yra pilietis, elementariai paaiškina piliečio teises ir pareigas valstybėje. Mokytojui padedant nusako demokratijos bruožus (žmogaus teisės, įstatymai, rinkimai,	1.3.1. Nusako, kas yra pilietis, elementariai paaiškina piliečio teises ir pareigas valstybėje. Nusako demokratijos bruožus (žmogaus teisės, įstatymai, rinkimai, dalyvavimas valstybės valdyme).	1.3.1. Artimiausioje aplinkoje pastebi demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžių, nusako demokratijos bruožus (žmogaus teisės, įstatymai, rinkimai, dalyvavimas valstybės valdyme). Pateikia	1.3.1. Apibūdina, kas yra pilietis, tinkamai vartodamas žinomas sąvokas nusako piliečio teises ir pareigas valstybėje. Nusako demokratijos bruožus (žmogaus teisės, įstatymai,

dalyvavimas valstybės valdyme).		piliečio teisių ir pareigų valstybėje pavyzdžių.	rinkimai, dalyvavimas valstybės valdyme).
1.3.2. Išvardina keletą svarbiausių valstybės valdymo institucijų (Prezidentas, Seimas, Vyriausybė).	1.3.2. Nurodo svarbiausias valstybės valdymo institucijas (Prezidentas, Seimas, Vyriausybė).	1.3.2. Nurodo svarbiausias demokratinės valstybės valdymo institucijas (Prezidentas, Seimas, Vyriausybė); skiria valstybės ir vietos savivaldos institucijas, nusako kai kurias jų vykdomas funkcijas ar veiklas.	1.3.2. Nurodo svarbiausias valstybės valdymo institucijas (Prezidentas, Seimas, Vyriausybė), nusako kai kurias jų vykdomas funkcijas ar veiklas. Palygina svarbiausių valstybės ir vietos savivaldos institucijų veiklą.
1.3.3. Supranta ir įvardija susitarimus ir taisykles, kurių reikia laikytis bendruomenės nariams, rodo pastangas laikydamasis susitarimų, taisyklių.	1.3.3. Paaiškina ir laikosi tvarkos ir taisyklių, žino, kad turi teises ir pareigas.	1.3.3. Supranta ir laikosi tvarkos ir taisyklių, argumentuotai paaiškina, kodėl svarbu žinoti ir atlikti savo teises ir pareigas.	1.3.3. Supranta, tinkamai vartoja žinomas sąvokas, argumentuotai paaiškina susitarimus ir taisykles, kurių reikia laikytis bendruomenės nariams, jų laikosi.
1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius (vėliavą, herbą, himną).	1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius (vėliavą, herbą, himną), nurodo valstybinių, tautinių švenčių dienas.	1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių, tautinių, atmintinų, tarptautinių švenčių dienas, paaiškina jų paskirtį.	1.3.4. Apibūdina Lietuvos valstybės simbolių (vėliavą, herbą, himną) reikšmę, nurodo valstybinių, tautinių, tarptautinių švenčių, atmintinų dienų paskirtį,
1.3.5. Dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, veiklas atlieka su mokytojo pagalba.	1.3.5. Dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, dažniausiai siūlo savo pagalbą.	1.3.5. Atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, siūlo idėjas artimiausios aplinkos kūrimui ir pagal galimybes ją keičia.	1.3.5. Noriai ir atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, siūlo pagalbą, idėjas artimiausios aplinkos pokyčiams, rodo iniciatyvą.
PASIEKIMŲ SRITIS ŽMONIŲ EKONOMINĖ VEIKLA			

<i>Orientavimasis rinkoje ir asmeninių finansų tvarkymas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
2.1.1. Apibūdina, kas yra pinigai, pateikus klausimus nusako jų paskirtį, kai kuriuos pajamų ir išlaidų šaltinius.	2.1.1. Apibūdina, kas yra pinigai, įvardija jų paskirtį, nurodo kai kuriuos pajamų ir išlaidų šaltinius.	2.1.1. Apibūdina, kas yra pinigai, kokias jų paskirtis. Nurodo pajamų ir išlaidų šaltinius, pateikia pavyzdžių.	2.1.1. Apibūdina, kas yra pinigai, paaiškina, kokias jų paskirtis. Nurodo pajamų ir išlaidų šaltinius, pateikia pavyzdžių.
2.1.2. Mokytojui padedant sprendžia nesudėtingus klausimus, susijusius su asmeniniais finansais.	2.1.2. Pagal pateiktą pavyzdį sprendžia nesudėtingus klausimus, susijusius su asmeniniais finansais.	2.1.2. Sprendžia nesudėtingus klausimus, susijusius su asmeniniais finansais.	2.1.2. Sprendžia nesudėtingus klausimus, susijusius su asmeniniais finansais, kelia klausimus, įvardija problemas.
2.1.3. Įvardija kai kurias institucijas, teikiančias finansines paslaugas, pateikus klausimus nusako kai kurias jų funkcijas.	2.1.3. Nurodo keletą institucijų, teikiančių finansines paslaugas, nusako jų paskirtį. Elementariai nusako, kodėl žmonės skolinasi.	2.1.3. Nurodo keletą institucijų, teikiančių finansines paslaugas, nusako jų paskirtį. Elementariai nusako galimas skolinimo/skolinimosi pasekmes.	2.1.3. Nurodo keletą institucijų, teikiančių finansines paslaugas, nusako jų paskirtį. Apibūdina galimas skolinimo/skolinimosi pasekmes.
<i>Verslas ir verslumo gebėjimų ugdymasis</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
2.2.1. Pagal keletą požymių nusako verslininko vaidmenį ir kai kurias funkcijas, pateikia paprasčiausių pavyzdžių iš asmeninės patirties.	2.2.1. Pagal keletą požymių apibūdina verslininko vaidmenį ir kai kurias funkcijas, pateikia nesudėtingų pavyzdžių.	2.2.1. Pagal keletą požymių apibūdina verslininko vaidmenį ir funkcijas, pateikia pavyzdžių.	2.2.1. Apibūdina verslininko vaidmenį, jo funkcijas, pateikia pavyzdžių, modeliuoja elementarias verslo situacijas.
2.2.2. Mokytojui padedant papasakoja, kokį verslą galėtų pradėti.	2.2.2. Apibūdina, kokį verslą galėtų pradėti, pateikus klausimus, nurodo kuo šis verslas būtų naudingas bendruomenei.	2.2.2. Apibūdina, kokį verslą galėtų pradėti, paaiškina kuo šis verslas būtų naudingas bendruomenei	2.2.2. Paaiškina ir pateikia pavyzdžių ką būtina žinoti ir padaryti, kad galėtumėte pradėti verslą.
2.2.3. Dalyvauja inscenizuojant nesudėtingas verslo situacijas.	2.2.3. Inscenizuoja nesudėtingas verslo situacijas.	2.2.3. Inscenizuoja nesudėtingas verslo situacijas ir padedant mokytojui kuria elementarų verslo planą.	2.2.3. Inscenizuoja nesudėtingas verslo situacijas ir kuria elementarų verslo planą.

2.2.4. Pateikia pavyzdžių apie veiklas, kurias įgyvendinant buvo pasidalinta vaidmenimis.	2.2.4. Paaiškina, kodėl pasidalijimas vaidmenimis padeda pasiekti geresnių rezultatų.	2.2.4. Paaiškina, kodėl pasidalijimas vaidmenimis padeda pasiekti geresnių rezultatų, pateikia pavyzdžių.	2.2.4. Paaiškina, kaip ir kodėl pasidalijimas vaidmenimis padeda pasiekti geresnių rezultatų.
<i>2.3. Ekonominių procesų Lietuvoje ir pasaulyje supratimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
2.3.1. Pateikus klausimus nurodo, kodėl žmogui reikalingas darbas.	2.3.1. Paaiškina, kodėl žmogui reikalingas darbas, pateikia pavyzdžių.	2.3.1. Paaiškina, kodėl žmogui reikalingas darbas, elementariai nusako, kas atsitinka netekus darbo.	2.3.1. Paaiškina, kodėl žmogui reikalingas darbas, kaip darbas susijęs su pinigų, išteklių ir prekių, paslaugų apytaka, kas atsitinka netekus darbo.
2.3.2. Mokytojo padedamas nurodo keletą prekių, paslaugų, kurias žmonėms teikia verslas ir valstybė.	2.3.2. Nurodo keletą prekių, paslaugų, kurias žmonėms teikia verslas ir valstybė.	2.3.2. Paaiškina, kodėl žmonėms reikalingas prekes ir paslaugas teikia ne tik verslas, bet ir valstybė.	2.3.2. Pateikia keletą pavyzdžių apie valstybės dalyvavimą ekonomikoje.
2.3.3. Įvardija, kas moka už viešųjų paslaugų (pvz. švietimas, sveikatos apsauga, viešosios tvarkos palaikymas ir pan.) teikimą artimiausioje aplinkoje.	2.3.3. Nurodo, kas moka už viešųjų paslaugų (pvz. švietimas, sveikatos apsauga, viešosios tvarkos palaikymas ir pan.) teikimą artimiausioje aplinkoje.	2.3.3. Paaiškina, iš kur valstybė gauna pinigų viešųjų paslaugų (pvz. švietimas, sveikatos apsauga, viešosios tvarkos palaikymas ir pan.) teikimui.	2.3.3. Paaiškina kas yra mokesčiai, pateikia keletą pavyzdžių, kam artimiausioje jie yra panaudojami.
2.3.4. Nurodo artimiausioje aplinkoje keletą prekių, kurios yra pagamintos Lietuvoje, o kurios kitose šalyse.	2.3.4. Nurodo keletą prežasčių kodėl kai kurios Lietuvoje parduodamos prekės yra pagamintos kitose šalyse.	2.3.4. Paaiškina, kodėl kai kurios Lietuvoje parduodamos prekės yra pagamintos kitose šalyse.	2.3.4. Elementariai/savais žodžiais paaiškina, kaip vyksta prekyba šalies viduje ir su kitomis šalimis.
2.3.5. Pateikus klausimus paaiškina, kas yra atsakingas vartojimas.	2.3.5. Paaiškina, kas yra atsakingas vartojimas ir pateikia pavyzdžių iš artimiausios aplinkos.	2.3.5. Paaiškina, kas yra atsakingas vartojimas, kaip galima paskatinti kitus atsakingai vartoti, sumažinti žalingą poveikį sau, kitiems ir aplinkai.	2.3.5. Argumentuotai paaiškina, kaip atsakingas vartojimas susijęs su išteklių tausoju ir aplinkos išsaugojimu.
PASIEKIMŲ SRITIS			
ŽMONIŲ GYVENIMO KAITA			
<i>Istorinės raidos supratimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis

3.1.1. Įvardija keletą nagrinėtų istorijos įvykių, asmenybių, kurios buvo reikšmingos kuriantis ir plėtojantis Lietuvos valstybei.	3.1.1. Įvardija ir apibūdina kai kuriuos nagrinėtus istorijos įvykius, asmenybes, kurie buvo reikšmingi kuriantis ir plėtojantis Lietuvos valstybei.	3.1.1. Nagrinėtus istorijos įvykius, asmenybių veiklą priskiria skirtingiems Lietuvos valstybės istorijos laikotarpiams.	3.1.1. Nagrinėtus istorijos įvykius, asmenybių veiklą priskiria skirtingiems Lietuvos valstybės istorijos laikotarpiams, paaiškina jų reikšmę kuriantis ir plėtojantis Lietuvos valstybei.
3.1.2. Įvardija ir atpažįsta kai kuriuos pasaulio istorijos laikotarpių bruožus (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai).	3.1.2. Apibūdina kai kuriuos pasaulio istorijos laikotarpių bruožus, (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai).	3.1.2. Pagal pateiktus požymius istorijos laikotarpiui (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai) priskiria objektus, asmenybes ir įvykius.	3.1.2. Pagal pateiktus požymius istorijos laikotarpiui priskiria objektus, įvykius, asmenybes, nusako kai kurių istorijos įvykių ir objektų reikšmingumą.
3.1.3. Atpažįsta žmonių gyvenimo būdą skirtingais istorijos laikotarpiais.	3.1.3. Apibūdina žmonių gyvenimo būdą skirtingais istorijos laikotarpiais.	3.1.3. Apibūdina ir palygina žmonių gyvenimo būdą skirtingais istorijos laikotarpiais.	3.1.3. Apibūdina ir palygina žmonių gyvenimo būdą skirtingais istorijos laikotarpiais Lietuvoje ir pasaulyje.
3.1.4. Mokytojo padedamas kai kuriuos žmonių gyvenimo pokyčius susieja su technikos ir mokslo atradimais.	3.1.4. Įvardija kai kuriuos žmonių gyvenimo pokyčius, įvykius dėl technikos ir mokslo atradimų.	3.1.4. Žmonių gyvenimo pokyčius susieja su žmonių gebėjimais kurti darnius santykius tarpusavyje, su gyvenamąja aplinka, technikos ir mokslo atradimais, sukauptos patirties perėmimu.	3.1.4. Paaiškina žmonių gyvenimo būdo tęstinumą, perimant sukauptą patirtį, vertina technikos ir mokslo atradimų, kurių tarpusavių santykių, su gyvenamąja aplinka įtaka žmonių gyvenimo pokyčiams.
3.1.5. Susieja pateiktas istorijos įvykių priežastis ir (ar) padarinius.	3.1.5. Nurodo kai kurias akivaizdžias nagrinėtų istorijos įvykių priežastis, padarinius.	3.1.5. Nurodo akivaizdžias nagrinėtų istorijos įvykių priežastis, padarinius, asmenybių reikšmingus darbus.	3.1.5. Nurodo nagrinėtų istorijos įvykių kai kurias priežastis ir padarinius, reikšmingus darbus.
3.1.6. Mokytojo padedamas atpažįsta kai kurių savo šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės ar Lietuvos istorijos įvykių tarpusavio sąsajas.	3.1.6. Atpažįsta kai kurių savo šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės ar Lietuvos istorijos įvykių tarpusavio sąsajas.	3.1.6. Sieja tarpusavyje kai kuriuos savo šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės ar Lietuvos istorijos įvykius.	3.1.6. Paaiškina kai kurių savo šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės ar Lietuvos istorijos įvykių tarpusavio sąsajas.

<i>Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
3.2.1. Nurodo, kad dabartis siejasi su praeitimi.	3.2.1. Nurodo ir paaiškina kai kurių nagrinėtų istorijos įvykių sąsajas su dabartimi.	3.2.1. Paaiškina ir pavyzdžiais iliustruoja nagrinėtų istorijos įvykių sąsajas su dabartimi.	3.2.1. Istorijos įvykius, objektus, asmenybių veiklą susieja su dabartinių žmonių gyvenimo pokyčiais.
3.2.2. Atpažįsta istorijos įvykiams, objektams, asmenybių veiklai apibrėžti vartojamas laiko sąvokas (metai, amžius, tūkstantmetis).	3.2.2. Nurodo istorijos įvykiams, objektams, asmenybių veiklai apibrėžti vartojamas laiko sąvokas (metai, amžius, tūkstantmetis).	3.2.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (epocha, laikotarpis, pr. Kr., po Kr., tūkstantmetis, amžius), nuroydamas istorijos įvykių, objektų, asmenybių veiklos laiką.	3.2.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (epocha, laikotarpis, pr. Kr., po Kr., tūkstantmetis, amžius), apibūdinamas istorijos įvykių, objektų, asmenybių veiklos laiką.
3.2.3. Atpažįsta kasdienių objektų pokyčius istoriniame laike ir nustato jų eiliškumą.	3.2.3. Išdėsto istorinius laikotarpius chronologine seka.	3.2.3. Išdėsto nagrinėtus skirtingų istorijos laikotarpių įvykius, objektus, asmenybes chronologine tvarka.	3.2.3. Išdėsto nagrinėtus įvykius, objektus, asmenybes, kai jie yra pateikti iš to paties istorinio laikotarpio.
3.2.4. Lietuvos žemėlapyje atpažįsta ar nurodo kai kurių aptartų istorinių objektų vietas.	3.2.4. Lietuvos žemėlapyje randa ir parodo aptartų istorinių objektų vietas.	3.2.4. Lietuvos žemėlapyje randa, parodo ir mokytojui padedant apibūdina aptartų istorinių objektų ir įvykių vietas.	3.2.4. Lietuvos žemėlapyje randa, parodo ir apibūdina aptartų istorinių objektų ir istorijos įvykių vietas.
<i>Istorijos tyrimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
3.3.1. Atpažįsta kai kuriuos skirtumus tarp pasakos, padavimo, istoriko parašyto teksto.	3.3.1. Nurodo kai kuriuos skirtumus tarp pasakos, padavimo, istoriko parašyto teksto.	3.3.1. Nurodo ir paaiškina kai kuriuos skirtumus tarp pasakos, padavimo ir istoriko parašyto teksto. Paaiškina, kaip istorikai kuria pasakojimą apie praeitį.	3.3.1. Pagal pateiktus kriterijus vertina pasakos, padavimo ir istoriko parašyto teksto suteikiamą informaciją apie praeitį. Nurodo, su kokiais sunkumais susiduria istorikai kurdami pasakojimus apie praeitį.
3.3.2. Pasakojimuose apie praeitį, mokytojui padedant atpažįsta kai kurią faktinę informaciją.	3.3.2. Pasakojimuose apie praeitį atskiria kai kurią faktinę informaciją nuo jos aiškinimo, išsakytas nuomonės.	3.3.2. Pasakojimuose apie praeitį atskiria faktinę informaciją nuo jos aiškinimo, išsakytos nuomonės.	3.3.2. Pasakojimuose apie praeitį atskiria faktinę informaciją nuo jos aiškinimo, išsakytos nuomonės, susieja pateikiamą

			aiškinimą su nagrinėtais istorijos faktais.
3.3.3. Mokytojui padedant nurodo keletą istorijos šaltinių, kurie suteikia informacijos apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos istoriją.	3.3.3. Nurodo keletą istorijos šaltinių, kurie suteikia informacijos apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos istoriją.	3.3.3. Nurodo keletą istorijos šaltinių, įvardija jų reikšmingumą atsakant į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos istoriją.	3.3.3. Nurodo keletą skirtingo tipo istorijos šaltinių, atsižvelgiant į tai, įvardija jų reikšmingumą atsakant į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos istoriją.
3.3.4. Atsako į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos praeitį naudodamasis tiesiogiai išreikšta informacija iš skirtingo tipo istorijos šaltinių.	3.3.4. Atsako į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos praeitį naudodamasis tiesiogiai ir aiškiai numanoma netiesiogiai išreikšta informacija iš skirtingo tipo istorijos šaltinių.	3.3.4. Atsako į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos praeitį naudodamasis tiesiogiai ir netiesiogiai išreikšta informacija iš skirtingų tipų istorijos šaltinių.	3.3.4. Atsako į klausimus apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos praeitį naudodamasis tiesiogiai ir netiesiogiai išreikšta informacija iš skirtingų tipo istorijos šaltinių, gautą informaciją lygina tarpusavyje.
3.3.5. Mokytojui padedant nustato kai kuriuos skirtumus pateikiamuose istorijos šaltiniuose apie tą patį istorijos įvykį, objektą ar asmenybę.	3.3.5. Nustato kai kuriuos skirtumus ir panašumus pateikiamuose istorijos šaltiniuose apie tą patį istorijos įvykį, objektą ar asmenybę.	3.3.5. Pateikia pavyzdžių, kad praeitis gali būti skirtingai aiškinama. Paaiškina, kodėl atsiranda skirtingi istorijos aiškinimai.	3.3.5. Pagal pateiktus kriterijus lygina istorijos šaltiniuose pateiktą informaciją, vertina jos patikimumą.

Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška

Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
3.4.1. Perteikia įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 3–4 sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie nagrinėtus Lietuvos valstybės ir pasaulio istorijos laikotarpius. Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.	3.4.1. Perteikdamas įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 3–4 sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie nagrinėtus Lietuvos valstybės ir pasaulio istorijos laikotarpius, renka informaciją, nuosekliai reiškia mintis, iš dalies remiasi istorijos šaltiniais. Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.	3.4.1. Perteikdamas įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 3–4 sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos įvykius, objektus, asmenybes, tikslingai atsirenka informaciją, nuosekliai reiškia mintis, aiškinimą grindžia žinomais faktais, iš dalies informacija iš istorijos šaltinių.	3.4.1. Perteikdamas įvairiais būdais (žodžiu, sukuria rišlų 3–4 sakinių tekstą, nupiešia piešinį kt.) savo supratimą apie nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos įvykius, objektus, asmenybes, tikslingai atsirenka informaciją, nuosekliai reiškia mintis, istorijos šaltinius panaudoja aiškinimo pagrindimui.

		Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.	Mokytojui padedant naudoja skaitmenines technologijas.
3.4.2. Atsakydamas į klausimus apie nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpius vartoja kai kurias istorijos sąvokas.	3.4.2. Apibūdinamas nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpius tinkamai vartoja kai kurias istorijos sąvokas, nustato jų prasmę iš gerai žinomo istorinio konteksto.	3.4.2. Apibūdinamas nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpius tinkamai vartoja kai kurias istorijos sąvokas, nustato jų prasmę iš nesudėtingo istorinio konteksto.	3.4.2. Apibūdinamas nagrinėtus Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpius tinkamai vartoja ir paaiškina istorijos sąvokas.
PASIEKIMŲ SRITIS APLINKA IR ŽMOGUS			
<i>Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.1.1. Remiantis geografinės aplinkos požymiais, mokytojui padedant naudojantis gamtos ženklais / kompasu, orientuojasi pažįstamoje aplinkoje.	4.1.1. Remiantis geografinės aplinkos požymiais, mokytojui padedant naudojantis gamtos ženklais / kompasu, orientuojasi pažįstamoje aplinkoje ir vietovėje.	4.1.1. Remiantis geografinės aplinkos požymiais, naudojantis gamtos ženklais / kompasu, orientuojasi pažįstamoje aplinkoje ir vietovėje.	4.1.1. Remiantis geografinės aplinkos požymiais, naudojantis gamtos ženklais / kompasu, orientuojasi pažįstamoje ir nepažįstamoje aplinkoje ir vietovėje.
4.1.2. Elementariai orientuojasi artimiausioje aplinkoje, vietovės plane, Lietuvos žemėlapyje, mokytojui padedant įvardija juose esančią bendriausią gamtinių ir visuomeninių objektų informaciją.	4.1.2. Elementariai orientuojasi artimiausioje aplinkoje, vietovės plane, Lietuvos žemėlapyje ir gaublyje, nurodo juose esančią bendriausią gamtinių ir visuomeninių objektų informaciją.	4.1.2. Elementariai orientuojasi artimiausioje aplinkoje, vietovės plane, Lietuvos žemėlapyje ir gaublyje, įvardija juose esančią bendriausią gamtinių ir visuomeninių objektų ir reiškinių informaciją.	4.1.2. Elementariai orientuojasi artimiausioje aplinkoje, vietovės plane, Lietuvos žemėlapyje ir gaublyje, apibūdina juose esančią bendriausią gamtinių ir visuomeninių objektų ir reiškinių informaciją.
4.1.3. Lietuvos žemėlapyje randa svarbiausius geografinius objektus (didžiausius miestus, upes, Baltijos jūrą), mokytojui padedant pasaulio žemėlapyje – žemynus ir vandenynus.	4.1.3. Lietuvos žemėlapyje randa ir parodo svarbiausius geografinius objektus (miestus, upes, Baltijos jūrą), pasaulio žemėlapyje – žemynus ir vandenynus.	4.1.3. Lietuvos žemėlapyje randa ir parodo svarbiausius geografinius objektus (miestus, upes, Baltijos jūrą, transporto, geležinkelio kelius), pasaulio žemėlapyje – žemynus ir vandenynus.	4.1.3. Lietuvos žemėlapyje randa, parodo ir apibūdina svarbiausius geografinius objektus (miestus, upes, Baltijos jūrą, transporto, geležinkelio kelius), pasaulio žemėlapyje – žemynus ir vandenynus.
<i>Gamtinių ir visuomeninių procesu, struktūrų, reiškinių pažinimas</i>			

Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.2.1 Paaiškina, kuo svarbus Žemę gaubiantis oro ir vandens sluoksnis, augalija ir gyvūnija. Įvardija keletą gamtinių reiškinių ir procesų.	4.2.1 Apibūdina Žemės paviršių ir paaiškina, kuo svarbus Žemę gaubiantis oro ir vandens sluoksnis, augalija ir gyvūnija. Nurodo, kas yra gamtiniai reiškiniai ir procesai.	4.2.1 Apibūdina Žemės paviršių ir paaiškina, kuo svarbus Žemę gaubiantis oro ir vandens sluoksnis, augalija ir gyvūnija. Paaiškina, kas yra gamtiniai reiškiniai ir procesai.	4.2.1 Apibūdina Žemės paviršių ir paaiškina, kuo svarbus Žemę gaubiantis oro ir vandens sluoksnis, augalija ir gyvūnija. Paaiškina, kas yra gamtiniai reiškiniai ir procesai, pateikia pavyzdžių.
4.2.2 Mokytojui padedant įvardija artimiausios aplinkos ir Lietuvos gyventojų pasiskirstymo, judėjimo, gyvenviečių ypatumus.	4.2.2 Nurodo artimiausios aplinkos ir Lietuvos gyventojų pasiskirstymo, judėjimo, gyvenviečių ir ūkinės veiklos ypatumus.	4.2.2 Apibūdina artimiausios aplinkos ir Lietuvos gyventojų pasiskirstymo, judėjimo, gyvenviečių ir ūkinės veiklos ypatumus.	4.2.2 Apibūdina artimiausios aplinkos ir Lietuvos gyventojų pasiskirstymo, judėjimo, gyvenviečių ir ūkinės veiklos ypatumus, pateikia pavyzdžių.
4.2.3 Įvardija, kokiais būdais bei priemonėmis žmonės keičia vietos aplinką. Nurodo, kaip žmonės prisitaiko prie skirtingos aplinkos ypatybių.	4.2.3 Nurodo, kaip ir kokiais būdais bei priemonėmis žmonės keičia vietos aplinką. Paaiškina, kaip žmonės prisitaiko prie skirtingos aplinkos ypatybių. Įvardija atsinaujinančius išteklius (saulės, vėjo, vandens energija).	4.2.3 Apibūdina, kaip ir kokiais būdais bei priemonėmis žmonės keičia vietos aplinką. Paaiškina, kaip žmonės prisitaiko prie skirtingos aplinkos ypatybių. Skiria ir apibūdina atsinaujinančius išteklius (saulės, vėjo, vandens energija).	4.2.3 Apibūdina, kaip ir kokiais būdais bei priemonėmis žmonės keičia vietos aplinką, pateikia pavyzdžių. Paaiškina, kaip žmonės prisitaiko prie skirtingos aplinkos ypatybių, pateikia keletą argumentų. Skiria ir apibūdina atsinaujinančius išteklius (saulės, vėjo, vandens energija).
<i>Pasaulio geografinis pažinimas</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.3.1 Parodo žemėlapyje ir elementariai apibūdina žemynus bei vandenynus. Kelias pagrindines Lietuvos gamtos ir žmonių gyvenimo ypatybes įvardija su mokytojo pagalba.	4.3.1 Parodo žemėlapyje ir elementariai apibūdina žemynus bei vandenynus. Nurodo kelias pagrindines Lietuvos gamtos ir žmonių gyvenimo ypatybes.	4.3.1 Įvardija ir parodo žemėlapyje ir elementariai apibūdina žemynus bei vandenynus. Nusako kelias pagrindines Lietuvos gamtos ir žmonių gyvenimo / veiklos ypatybes.	4.3.1 Įvardija ir parodo žemėlapyje ir išsamiai apibūdina žemynus bei vandenynus. Nusako kelias pagrindines Lietuvos gamtos ir žmonių gyvenimo / veiklos ypatybes, pateikia pavyzdžių.
4.3.2 Mokytojui padedant įvardija Lietuvos ir pasirinktos	4.3.2 Lygina Lietuvos ir skirtingų pasaulio vietovių	4.3.2 Lygina Lietuvos ir skirtingų pasaulio vietovių	4.3.2 Lygina (duomenis pateikia skirtingomis diagramomis)

pasaulio vietovės žmonių verslų (veiklos) ir gyvenimo būdo kaitą siejant tai su klimatu, gamtos ištekliais.	žmonių verslų (veiklos) ir gyvenimo būdo kaitą siejant tai su klimatu, gamtos ištekliais.	žmonių verslų (veiklos) ir gyvenimo būdo kaitą siejant tai su klimatu, gamtos ištekliais, technologijomis.	Lietuvos ir skirtingų pasaulio vietovių žmonių verslų (veiklos) ir gyvenimo būdo kaitą siejant tai su klimatu, gamtos ištekliais, technologijomis.
4.3.3 Įvardija žemynus, jų gamtos ir žmogaus gyvenimo ypatumus. Atsako į nesudėtingus klausimus apie tai, kuo svarbi žmonėms gyvenamoji vieta, aplinka.	4.3.3 Nurodo žemynus, jų gamtos ir žmogaus gyvenimo ypatumus. Kelia nesudėtingus klausimus apie tai, kuo svarbi žmonėms gyvenamoji vieta, aplinka ir į juos atsako.	4.3.3 Apibūdina žemynus, jų gamtos ir žmogaus gyvenimo ypatumus, pateikia pavyzdžių. Kelia ir atsako į klausimus, kuo svarbi žmonėms gyvenamoji vieta, aplinka, jų pažinimas.	4.3.3 Apibūdina žemynus, jų gamtos ir žmogaus gyvenimo ypatumus, pateikia pavyzdžių. Kelia ir argumentuotai atsako į klausimus, kuo svarbi žmonėms gyvenamoji vieta, aplinka, jų pažinimas.
<i>Geografinės informacijos šaltiniai ir aplinkos tyrimai</i>			
Slenkstinis	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
4.4.1 Mokytojui padedant kelia nesudėtingus klausimus apie artimiausios (geografinės) aplinkos objektus.	4.4.1 Kelia mokinius dominančius klausimus apie artimiausios (geografinės) aplinkos objektus, vietas.	4.4.1 Kelia mokinius dominančius klausimus apie artimiausios (geografinės) aplinkos objektus, vietas, reiškinius.	4.4.1 Kelia mokinius dominančius klausimus apie artimiausios (geografinės) aplinkos objektus, vietas, reiškinius, žmogaus veiklos poveikį gamtai.
4.4.2 Randa įprastiniuose (spausdintuose, aplinkos daiktuose) šaltiniuose geografinę informaciją ir su mokytojo pagalba ją panaudoja.	4.4.2 Randa įprastiniuose (spausdintuose, elektroniniuose, aplinkos daiktuose) šaltiniuose geografinę informaciją, ją tikslingai panaudoja pagal pateiktą pavyzdį.	4.4.2 Randa įprastiniuose (spausdintuose, elektroniniuose, aplinkos daiktuose) šaltiniuose geografinę informaciją ir ją tikslingai panaudoja.	4.4.2 Randa įprastiniuose (spausdintuose, elektroniniuose, aplinkos daiktuose) šaltiniuose geografinę informaciją ir ją tikslingai panaudoja skirtinguose kontekstuose.
4.4.3 Pavaizduoja artimiausioje geografinėje aplinkoje pastebėtas/stebimas objektų, vietas piešiniu, atsakydamas į nesudėtingus klausimus juos pakomentuoja.	4.4.3 Pavaizduoja artimiausioje geografinėje aplinkoje pastebėtas/stebimas objektų, vietas piešiniu, schema ir juos pakomentuoja.	4.4.3 Pavaizduoja artimiausioje geografinėje aplinkoje pastebėtas/stebimas objektų, vietas piešiniu, schema, paprasčiausiu modeliu ir juos pakomentuoja.	4.4.3 Pavaizduoja artimiausioje geografinėje aplinkoje pastebėtas/stebimas objektų, vietas piešiniu, schema, paprasčiausiu modeliu, skaitmeniniame formate ir juos pakomentuoja.
4.4.4 Pasirenka geografinę priemonę (vaizdą, planą),	4.4.4 Pasirenka ir paanalizuoja geografinę priemonę (vaizdą,	4.4.4 Pasirenka ir paanalizuoja geografinę priemonę (vaizdą,	4.4.4 Pasirenka ir paanalizuoja geografinę priemonę (vaizdą,

įvardija joje pateiktus / pavaizduotus daiktus.	planą, žemėlapi), įvardija joje pateiktus / pavaizduotus daiktus.	planą, žemėlapi), apibūdina joje pateiktus / pavaizduotus daiktus, siekia nustatyti jų tarpusavio sąsajas.	planą, žemėlapi), apibūdina joje pateiktus / pavaizduotus daiktus, nustato jų tarpusavio sąsajas pagal pateiktus požymius.
4.4.5 Parengia trumpą pasakojimą (žodžiu ar raštu) pagal pateiktą planą pasirinkta (geografinė) tema, jį iliustruoja pasirinktomis priemonėmis.	4.4.5 Parengia trumpą pasakojimą (žodžiu ar raštu) pasirinkta (geografinė) tema, jį iliustruoja pasirinktomis priemonėmis.	4.4.5 Parengia trumpą apibendrinantį pasakojimą (žodžiu ar raštu) pasirinkta (geografinė) tema, jį iliustruoja vaizdinėmis ir kitomis priemonėmis.	4.4.5 Parengia trumpą apibendrinantį pasakojimą (žodžiu ar raštu) pasirinkta aktuali (geografinė) tema, jį iliustruoja vaizdinėmis ir kitomis priemonėmis ir parengia pristatymą klasėje/mokykloje.